...ЯЛГАЯА ДҮҮРГЭҺЭН МУХАР-ШЭБЭРЭЙ, КАБАНСКЫН ...УПРАВЛЕНИНУУДЭЙ ТАРЯАШАДТА АЛДАР СОЛО!

...ухар-Шэбэрэйхид гүрэндөө 400000 центнер таряа тушаагаад, үшөө 30000 центнер, Кабанскынхид— 90000 центнер тушаагаад, 10000 центнер нэмэжэ худалдаха гэһэн шэнэ уялгануудые абаа

БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

40-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 237 (10298) | 1963 оной октябриин 6, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

...РОНОЙНГОО БАЯЛИГТА ОРУУЛҺАН МАНАЙ ХУБИТА:

Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлени

...ухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин та...ад, механизаторнууд октябриин 4-дэ ажалай ...мжалта туйлаба — 400 мянган центнер таряа ...аха гэһэн социалис уялгаяа үлүүлэн дүүргэ... ...игэжэ Эхэ оронойнгоо амбаарта 410 мянган ...ер ороохо таряа оруулаа.

...гаса хуряалга, ороохо таряа гүрэндөө худал... ...н үедэ управлениин колхоз болон совхозуу... ...жалшад оролдосотойгоор хүдэлжэ гараа. За... ...ажахынууд социалис уялгаяа болзорһоонь ...дүүргээ.

...шээлхэдэ, «Эрдэм» совхоз (директор нүхэр ...иев, парткомой секретарь нүхэр Брылев) ок... ...н 4-дэ 60 мянган центнер таряа тушаажа, ...лис уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэбэ. Бэ... ...ой совхоз 46 мянган центнер, Суулгын сов... 40,5 мянган, Охин-Булагай — 35 мянган, ...инскын нэрэмжэтэ совхоз 22,5 мянган цент... ...ороохо таряа тушаагаа.

...Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз 33 мянган цент... «Коммунизм» колхоз —25 мянган, «Заган... колхоз—28 мянган, Ждановай нэрэмжэтэ ...—20 мянган, «Забайкалец» колхоз—19 ..., «Рассвет» колхоз—17 мянган, Калининай нэрэмжэтэ колхоз —16252 центнер, «Победа» колхоз—13,5 мянган центнер, XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоз 12480 центнер ороохо таряа гүрэнэй амбаарта оруулжа, социалис уялгаяа дүүргээ. Гүрэндэ таряа тушааха талаар абтаһан социалис уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэхэ хэрэгтэ колхознигууд, совхозуудай хүдэлмэришэд, механизаторнууд бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Мүнөө үйлэдбэриин управлениин ажалшад Эхэ орондоо үшөө 30 мянган центнер ороохо таряа тушааха гэһэн шэнэ уялга абаад, тэрэнээ бэелүүлхын түлөө бүхы хүсэ шадалаа элсүүлэн хүдэлжэ байна. Мүн ерэхэ жэлэй тарилгада хэрэглэгдэхэ ороохо таряанай, хартаабхын үрэһэн хаагдажа дүүрэхэ болоо.

Гүрэндэ таряа тушаалга үргэлжэлһөөр.

Н. **Хороших**, үйлэдбэриин управлениин начальник, **Ц. Цыбиков**, хүдөөгэй парткомой секретарь, **К. Крылова**, аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ, **В. Эпов**, ВЛКСМ-эй комитедэй секретарь, **П. Сапрыкин**, управлениин главна агроном.

Кабанскын үйлэдбэриин управлени

...ай үйлэдбэриин управлениин колхоз, совхо... октябрнин 5-да гүрэндэ таряа худалдаха со... ...с уялгаяа дүүргэбэ. Эхэ ороной амбаарта 92 ... центнер ороохон зөөгдэбэ, тэрэ тоодо 14 ... центнер горох тушаагдаа. Тиигэжэ түсэб... ...дуур 28 мянган центнер таряан тушаагдаһан ... Социалис уялгаһаа гадуур 10 мянган цент... ...аряа тушааха гэжэ шиидээд, колхоз, совхо... ...ороохо зөөлгэеэ үргэлжэлүүлһээр.

...рэндөө нёдондонохиһоо 29 мянган центнер ... ехэ тушаагаабди. Эды шэнээн таряа манай ..., совхозууд урдань худалдажа үзөөгүй юм.

...а бороогой орожо, сентябрь һарада ехээр ...жэ, ургаса хуряалгын хүдэлмэрине нилээд ...лаашье һаань, колхоз, совхозуудай ажалшад ... социалис уялгаяа бэелүүлхын түлөө сусар... ...гөөр ажаллажа гараа.

...ан түрүүлэн Ойморой совхоз, «Заветы Ильи... ...олхоз социалис уялгаяа дүүргэһэн тухайгаа ...сээ. Ойморой совхоз бэлэдхэлэй пунктда ...нган центнер, «Заветы Ильича» колхоз 5700 ...ер таряа оруулаа.

...нэрэй һүүлээр гүрэндэ таряа тушааха социалис уялгаяа дүүргэһэн тухайгаа Кабанскын совхоз элидхэбэ. Энэ совхоз Эхэ ороной амбаарта 20 мянга гаран центнер, тэрэ тоодо 8 мянга гаран центнер горох оруулаа. Бэлэдхэлэй пунктда 25 мянга гаран центнер таряа Шергинскэ совхоз тушааһан байна. Тиигэжэ энэ совхоз социалис уялгаяа 2 мянган центнерээр үлүүлбэ. «Путь к коммунизму» колхоз, социалис уялгаяа үлүүлэн дүүргээ гэхэ гү, али гүрэндөө 5700 центнер таряа худалдаа.

Социалис уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэхэ хэрэг нэн түрүүн хүдэлмэришэдэй, колхознигуудай шэн зоригтойгоор ажаллаһанай, партийна болон ниитын бусад организацинуудай эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри хэһэнэй ашаар туйлагдаа гээшэ.

Мүнөө управлениин колхоз болон совхозууд ойрын үдэрнүүдтэ ургаса хуряалгаяа дүүргэхэ, һайн шанартай үрэһэ хааха, намарай паар хахалха түсэбөө бэелүүлхэ гэжэ аһан шадалаараа оролдожо байна.

В. ТИТОВ, управлениин начальник; К. КАЛАШНИКОВ, парткомой секретарь; С. ХОМОСОВ, аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ, П. УГРЮМОВ, ВЛКСМ-эй комитедэй секретарь.

ХҮНДЭЛЭЛЭЙ САМБАР

Гүрэндэ таряа худалдаха, тушааха социалис уялгаяа дүүргэһэн эдэ түрүү ажахынууд республикын Хүндэлэлэй самбарта бэшэгдэбэ:

ҮЙЛЭДБЭРИИН УПРАВЛЕНИ

МУХАР-ШЭБЭРЭЙ ҮЙЛЭДБЭРИИН УПРАВЛЕИИ (начальнигынь **Н. Н. Хороших,** парткомой секретарь **Ц. О. Цыбиков,** аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ **С. Крылова,** ВЛКСМ-эй комитедэй секретарь **В. Эпов**) гүрэндэ 400 мянган центнер таряа тушааха социалис уялгаяа үлүүлэн дүүргээ.

КАБАНСКЫН ҮЙЛЭДБЭРИИН УПРАВЛЕНИ (начальнигынь **В. И. Титов,** парткомой секретарь **К. А. Калашников,** аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ **С. Р. Хомосов,** ВЛКСМ-эй комитедэй секретарь **П. Угрюмов**) гүрэндэ 90 мянган центнер таряа худалдажа, социалис уялгаяа дүүргэбэ.

АЖАХЫНУУД

Түнхэнэй үйлэдбэриин управлениин **«СИБИРЯК» КОЛХОЗ** (түрүүлэгшэнь **А. Домышев,** парткомойнь секретарь **И. И. Воронин,** главна агрономынь **И. С. ...шин,** комсомолой комитедэй секретарь **Н. И. Кобелев**) таряа худалдаха социалис уялгаяа дүүргэжэ, Эхэ оронойнгоо амбаарта 23 мянган центнер таряа оруулаа.

Түнхэнэй үйлэдбэриин управлениин **ЛЕНИНЭЙ НЭРЭМЖЭТЭ КОЛХОЗ** (колхозой түрүүлэгшэ **Л. Н. Шагдуров,** парткомой секретарь **Б. М. Кырмыгенов,** главна агроном **А. Д. Моглаев,** ВЛКСМ-эй комитедэй секретарь **А. Ч. Танхаев**) гүрэнэй амбаарта 9 мянган центнер таряа тушаажа, социалис уялгаяа дүүргээ.

Хяагтын үйлэдбэриин управлениин **XX ПАРТСЪЕЗДЫН НЭРЭМЖЭТЭ КОЛХОЗ** (түрүүлэгшэнь **П. Ц. Хайдапов,** парткомойнь секретарь **Н. Г. Бадмаев,** главна агроном **В. Д. Николаев,** ВЛКСМ-эй комитедэй секретарь **Д. Базаров**) гүрэнэй амбаарта 34.497 центнер таряа оруулжа, 30 мянган центнер тушааха гэһэн социалис уялгаяа үлүүлэн дүүргээ. Хяагтын үйлэдбэриин управлениин **КАРЛ МАРКСЫН НЭРЭМЖЭТЭ КОЛХОЗ** (колхозой түрүүлэгшэ **Ж. Б. Ванкеев,** парткомой секретарь **Ц. Ц. Галсанов,** главна агроном **П. К. Амагыров**) гүрэндөө ...0000 центнер ороохо таряа тушаажа, социалис уялгаяа дүүргэбэ.

Хяагтын үйлэдбэриин управлениин **ТЕЛЬМАНЭЙ НЭРЭМЖЭТЭ КОЛХОЗ** (колхозой түрүүлэгшэ **Ц. Л. Балданов,** парткомой секретарь **В. С. Раднаев,** главна агроном **В. Б. Бадмаев**) гүрэндэ 13 мянган центнер таряа тушааха социалис уялгаяа үлүүлэн дүүргээ гэхэ гү, али Эхэ оронойнгоо амбаарта 13400 центнер таряа оруулаа.

Кабанскын үйлэдбэриин управлениин **«ЗАВЕТЫ ИЛЬИЧА» КОЛХОЗ** (түрүүлэгшэнь **И. П. Настников,** парткомой секретарь **Ф. Л. Падерин,** главна агроном **А. Молоков**) гүрэндэ 5 мянган центнер таряа тушааха социалис уялгаяа үлүүлэн дүүргээ гэхэ гү, али гүрэнэй амбаарта 5700 центнер таряа тушаагаа.

Кабанскын үйлэдбэриин управлениин **ОЙМОРОЙ СОВХОЗ** (совхозой директор **А. Н. Зайцев,** парткомой секретарь **Я. Т. Бушинов,** главна агроном **Г. М. Бессонов,** хүдэлмэришэдэй комитедэй түрүүлэгшэ **П. Г. Гурулев,** комсомолой комитедэй секретарь **А. Г. Румянцева**) гүрэндөө 13132 центнер ороохо таряа тушаажа, социалис уялгаяа 1132 центнерээр үлүүлэн дүүргэбэ.

НАЙДАБАРИТАЙ ЕХЭ УРГАСА АБАХЫН ТУЛАДА БАТА БЭХИ ҮНДЭҺЭ ҺУУРИ БАЙГУУЛХА

1963 оной сентябриин 26-да Краснодар хотодо Хойто Кавказай хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн дээрэ нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгэ)*

Уһалагдадаг газарһаа оромнай хэды шэнээн ороохо таряа абаха ёһотойб? 1,5—2 миллиард пүүд ороохо таряа хуряажа абадаг һаа, һайн бэлэй. Эды шэнээн ороохо таряа уһалагдадаг газарнуудһаа заатагүй абажа шададаг хэзээ болохобибди гэжэ мүнөө дээрээ хэлэхэгүй байнаб. Энэ хадаа бидэнэй арга боломжонуудһаа, капиталовложениин хэмжээһээ, газар уһалалгын хүдэлмэриин ябасаһаа болохо байна. Госпланаархин манай материальна арга боломжонуудые һайса тооложо үзэхэ, хараадаа абаха ёһотой. Уһалагдадаг газарһаа бүри ехэ ороохо таряа улам түргэнөөр абадаг болоо һаамнай, ехэл һайн гээшэ.

Уһалууриин хэрэгые хүгжөөхэ гээшэ В. И. Ленинэй үзэл сурталые бодото дээрэнь бэелүүлхэ ябадал мүн. Совет засагай бүри түрүүшын жэлнүүдтэ В. И. Ленин газар уһалха программа зохёохо шухала гэһэн асуудал табяа һэн. 1921 оной апрельдэ Владимир Ильич иигэжэ Наркомземдэ бэшээ һэн: «Ган гасууртай тэмсэхэ хэмжээн тухай асуудалай тон хойшолуулагдашагүй болоод байһан дээрэһээ, харьяата Наркомадуудай түлөөлэгшэдэй зүблөө дары зарлахыетнай гуйнаб. Тиин декредэй проект 1921 оной апрелиин 27-һоо, средаһаа саашэ бэшэ болзорто зохёогдоод, зүбшэн хэлсэгдээд, СТО-до табигдаха ёһотой».

1921 оной апрелиин 29-дэ Ажалай ба оборонын соведэй абаһан В. И. Ленинэй гар табилгатай тогтоол соо иигэжэ хэлэгдэнэ: «Ган гасууртай тэмсэхэ гээшэ ороной хүдөө ажахын байдалдахи шухалын шухала хэрэг мүн, энээн тушаа абтаһан хэмжээнүүдые дайшалхы удха шанартай гэжэ тоолохо».

Үшөө энээнэй урда тээ, 1918 оной май һарада Туркестанда уһалууриин хүдэлмэри эмхидхэхэ тухай декрет В. И. Ленин гараа табижа гаргаһан юм. Тэрэ үедэ гүрэнэй мэдэлдэ байһан бага хэмжээнэй бюджеһээ газар уһалха түхеэрэлгэдэ 50 миллион түхэриг һомологдоо бэлэй. Тэрэ үедэ манай ядуу тулюур, һандарһан байдалтай байһан үедэ энэ хадаа һүртэй нүлөө үзүүлхэ алхам байгаа гэжэ таанад, нүхэдүүд, һайса мэдэжэ байнат. Юуб гэхэдэ, тэрэ үедэ манай орон зөөри хэрэгсэл үгы шахуу байгаа. Гэтэр энэ ушар хадаа иимэ шухала хэрэгтэ, уһалагдадаг газар таряалан эрхилхэ хэрэгтэ Ленинэй али тухай ехэ анхарал хандуулжа байһые харуулна бшуу.

В. И. Ленинэй заабаринуудые бодотоор бэелүүлхэ талаар парти ба арад зон айхабтар ехэ хүдэлмэри ябуулаа. Үзбекистанда, Таджикистанда, Туркменидэ, Казахстанда, Киргизидэ, Азербайджанда, Грузида болон бусад республикануудта уһалагдадаг газар таряалан хадаа экономико, илангаяа хлопок тарилга хүгжөөхэ ехэ арга нүхэсэл олгоһон байна.

Уһалагдадаг газарһаа хлопок болон бусад техническэ ургамалнуудые ехээр абадаг болохо гээшэ саашадаашье манай шухалын шухала зорилго байха юм. Энээнтэй хамта уһалагдадаг газар дээрэ ороохото ургамалнуудые тарижа ургуулха хүдэлмэри үргэнөөр эмхидхэхэ бодото арга боломжо мүнөө бидэндэ бии боложо байна.

Уһалагдадаг газарта ороохото ургамалнуудые тарижа ургуулхада экономическа удха шанарынь, үг зорилгонь ямар байхаб? Уһалагдадаггүй газарта орходоо уһалагдадаг газарһаа таряанай найдамтай, хоёр дахин ехэ ургаса абажа боломоор байдаг гээшэ. Жэл соогоо хоёр ургаса абажа боломоор уһалагдадаг газартай районууд бии байна. Тиимэ хадань газар уһалһанай ашаар гектар бүриһөө абадаг продукци эрид ехэдхэжэ болоно, тиихэдээ байгаалиин ямаршье эрхэ байдалда энэ продукци абаха гээшэ тон шухала байна.

Эгээл иимэһээ үрэжэл һайнтай хурьһэтэй, хүрэхэ хэмжээтэй уһатай гол мүрэнүүдтэй ганданги районуудта газар уһалха түхеэрэлгэнүүдые бариха хүдэлмэри зоримгойгоор ябуулха шухала. Тиигэхэдээ ороной олон ондоо зононуудтахи колхозууд болон совхозуудай уһалагдадаг газар таряалан эрхилхэ талаар дүй дүршэл шэнжэлээд, үргэнөөр хэрэглэхэ шухала.

Уһалагдадаг газар дээрэһээ жэлһээ жэлдэ үндэр баян ургаса абажа боломоор байһаниинь мэдээжэ. Уһалагдадаг газарай ехэ арга боломжые харуулһан зарим тэды жэшээнүүдые харуулха һанаатайб.

Северо-Осетинскэ АССР-эй «Хумалаг» колхозой Социалис Ажалай Герой Х. А. Албеговай хүтэлбэрилдэг звено 1962 ондо 90 гектар газарай га бүриһөө 115 центнер кукурузын таряа абаһан байгаа.

Кабардино-Балкариин АССР-эй Чапаевай нэрэмжэтэ колхозой Г. Х. Емешевэй даадаг звено 1961 ондо 100 гектар газарай га бүриһөө 101 центнер кукурузын таряа абаһан, тиихэдэ 1962 ондо 170 гектар уһалагдадаг газарай га бүриһөө 84 центнер абаһан байгаа.

Ростовско областиин «Золотаревский» совхозой Раиса Горажаевагай звено үнгэрэгшэ жэлдэ 94 гектар уһалагдадаг газарай гектар бүриһөө 99 центнер кукурузын таряа абаа һэн.

Ороной бэшэ зононуудһаа жэшээнүүдые харуулхагүйб. Тэдэнь таа-

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

* Эхиниинь манай газетын октябриин 5-най номерто.

Агуухэ Октябриин хүндэлэлдэ

Нүлөө ехэтэй мүрысөөн

1963 оной түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхэ гэжэ Улаан-Үдын судна заһабарилгын заводой механическа, котельнэ цехүүд хоорондоо үнинһөө хойшо мүрысэдэг. Эдэ үдэрнүүдтэ социалис мүрысөөнэй эршэ улам шангадана. Октябриин һайндэрые ажалай шэнэ бэлэгтэйгээр угтаха гэжэ зоригжоһон хүдэлмэришэд түрүүн абаһан социалис уялгануудаа шэнэлжэ, доторойнгоо арга боломжо элирүүлэн хэрэглэнэ.

Цехүүдэй хоорондо дэлгэрлэн мүрысөөнэй нүлөө ехэтэй байһаниинь ажал хэрэгэйнь амжалта дээрэһээ харагдана.

Механическа цехэй Михаил Рандинай даадаг станочнигуудай, Вениамин Арбутовскиин слесарь-хабсаргагшадай коммунис ажалай бригаданууд, котельнэ цехэй Еким Киргизовэй, Николай Поповой, Батор Алексеевэй коммунис ажалай нэрэ зэргэдэ хүртэлсэһэн бригаданууд социалис мүрысөөндэ һайн үрэ дүн туйланхай. Цехүүдэй хоорондохи мүрысөөнэй үедэ эдэ бригаданууд ажалдаа шэнэ ёһоор хандаха, коммунис ёһоор ажаһууха гэжэ эрмэлзэн, абаһан уялгаяа бодото дээрэнь бэелүүлнэ. Эдэ бригаданууд табан жэлэй туршада хоорондоо эбтэй эетэйгээр, холбоо барисаатайгаар ажаллана. Табан жэл соо бригадануудай гэшүүн бүхэн нэгэ газартаа ажаллаха зуураа, мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлнэ. Тэдэнэр һара, квартал, жэл бүхэндэ даабаряа амжалтатайгаар дүүргэжэ, долоон жэлэй табадахи жэлэй даабарие болзорһоонь урид дүүргэхээр тэмсэжэ байна.

Эдэ цехүүд сентябриингаа түсэбые болзорһоонь хоёр үдэрөөр уридшалан дүүргэнхэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: котельнэ цехэй нүхэр Е. А. Киргизовэй бригадынхид ажаллажа байна.

Д. Балдановай фототекст.

Шанарай түлөө шангаар тэмсэнэ

Октябриин һайндэрэй хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ Улаан-Үдын нарин сэмбын фабрикынхид шалгарһан зандаа. Сэмбэ нэхэгшэд жэлэй эхинһээ хойшо 39 мянган метр бүд түсэбһөө гадуур нэхэһэн байна.

Фабрикын цехүүд хоорондо дэлгэрһэн мүрысөөндэ нэхэгдэһэн сэмбэ жэгдэлдэг үйлэдбэриин хүдэлмэришэд (начальнигынь Н. И. Придорожный) түрүүлжэ ябаһаар. Тэдэнэр Агуухэ Октябриин хүндэлэлдэ абаһан социалис уялгаяа дүүргэһэн тухайгаа һаяхан элидхээ. Ноябриин 7-ной үдэр болотор түсэбһөө гадуур 7 мянган метр сэмбэ жэгдэлхэ гэһэн уялгаяа тэдэнэр болзорһоонь холо урид дүүргэнхэй. Мүн уралан нарижуулгын дурадхал үйлэдбэридөө нэбтэрүүлхэ талаар абаһан энэ жэлэйнгээ уялгые тэдэнэр нэрэтэй түрэтэйгөөр, болзорһоонь 3 һара урид бэелүүлжэ шадаа.

Үйлэдбэриин олон түрүүшүүл, ноохо ээрэгшэд, сэмбэ нэхэгшэд социалис мүрысөөндэ һайн үрэ дүн туйлажа, гансал эрхим шанартай продукци гаргана. Дмитрий Михайлович Любовниковой бригадын сэмбэ нэхэгшэд, жэшээлхэдэ, Валентина Войлокова, Александра Сизых, Нина Шилина болон бусадай нэхэһэн сэмбэ 100 процент һайн шанартай байдаг. Ноохо ээрэлгын цехэй хүдэлмэришэн Наталья Федотова 3-дахи кварталайнгаа түсэбые 109 процент дүүргээд, шанарыень 100 процентдэ хүргэһэн байна. Тусхай аппарадаар ноохо һамнагша Любовь Баландина нэгэшье голодоһогүйгөөр даабаряа 118 процент хүргэдэг юм. Нэхэгдэһэн сэмбэ жэгдэлдэг үйлэдбэриин мастерай туһалагша Василий Моторов, ноохо угаагша Инокентий Полумошнов болон бусад социалис мүрысөөндэ мүн лэ һайн үрэ дүн харуулжа ябана.

Е. Горькова, ажалай таһагай начальник.

НАЙДАБАРИТАЙ ЕХЭ УРГАСА АБАХЫН ТУЛАДА БАТА БЭХИ ҮНДЭҺЭ ҺУУРИ БАЙГУУЛХА

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта)

...надта эли болонхой. Уһалагдадаг газарта кукуруза эгээл үндэр баян ургаса үгэжэ шадаха, үгэхэ ёһотойшье. Уһалагдадаг газар таряалан эрхилдэг бүхы районуудта гектар бүриһөө 80 центнерһээ бага бэшэ кукурузын таряа абахын түлөө тэмсэхэ хэрэгтэй.

Уһалагдадаг газар таряалан эрхилдэг хуушанайшье, шэнэшье районуудта рисэй үндэр баян ургаса абажа боломоор. Краснодарска хизаарай «Славянский» совхозой М. Е. Барановагай звено энэ жэлдэ 200 гектар уһалагдадаг газарай га бүриһөө 70 центнер рис абаа, тиихэдэ Мария Ефимовна даалгагдаһан газарайнгаа гектар бүриһөө 85—90 центнер рис хуряажа абаа юм.

Танил, нүхэр Баранова, амаршалнаб! **(Альга ташалган).**

Гектар бүриһөө 50—60 центнер рис абадаг бусадшье түрүүшүүл Кубаньда яһала бии.

Краснодарай хизаарай рис таридаг совхозууд бүхы дээрээ яһала бараг үрэ дүн туйладаг байна. Гэбэшье үшөөшье ехые абаха бэзэ гэжэ найдахаар.

«Красноармейский» совхозоор үсэгэлдэр ябаабди. Энэ һайн ажахы байна, зүгөөр гектар бүриһөө 40 центнер рис ургуулжа абаха гэээшэнь таанадтаа багашаг байна. Кубаниин бүхы газар дайдадал адли совхозой газар үрэжэл һайнтай, баяншье юм. Тиимэһээ гектар бүриһөө рисэй үшөө ехэ ургаса абаха ёһотойт.

Бусад ажахынуудта 20 центнер абана бэшэ аал гээд, «Красноармейский» совхозой директор нүхэр Майстренко хэлэжэ болохо байха. Минии бодоходо, энээгээр бэеэ сагааруулжа болохогүй. Хэрбээ 20 центнер хуряажа абадаг хүнүүдтэй зэргэшэхэ болоо һаань, һайн һамган үбгэндөө үглөөнэй эдеэнэй дүрбэнэй нэгэ хубиие үгэхэ ёһотой болоно. **(Зал соо знездэн болоно).** Юуб гэхэдэ, тэрэ хүн ажахыгаа эрхилжэ шаданагүй. Гектар бүриһөө 40 центнерһээ ехэ рисэй ургаса абаха арга боломжо бии гэээшэ. Эдэ арга боломжонуудые бүрин хүсэдөөр хэрэглэхэ шухала.

Энээнһээ гадна, 40 центнер рис гэээшэмнай рисэй крупа бэшэ юм гэжэ хараада абаха хэрэгтэй. Энээнһээ 30 процент хальһыень хаяхада, 28 центнер крупа болохо. Рисэй иимэ ургаса абажа байха болоо һаа, тэрэл газар дээрээ шэниисэ тарижа ургуулбал дээрэ бэшэ юм гү гэһэн асуудал гаража болохо байна. Тиигэн гэхэдэнь, нүхэр Лукьяненко гектар бүриһөө 50—60 центнер шэниисэ абажа байна ха юм.

Рисэй амтан, шанарынышье ондоо бшуу гээд хүнүүд хэлэжэ болохо. Тиимэнышье тиимэ. Зүгөөр бидэнэр нэн түрүүн ехэ хэмжээнэй ороохо таряа абаха ёһотойбди. Эгээл иимэһээ 40 центнер рисэй ургаса абаха болоо һаа, гектар бүриһөө 50—60 центнер шэниисэ абахын түлөө гараа үргэхэ байнаб.

Намарай шэниисэтэй холижо тариһан үбэлжэдэг горошконуудые совхоздоо тараяд, гектар бүриһөө 47 центнер ургаса абаа һэмди гээд нүхэр Майстренко хөөрөө һэн. Энэмнай баһал һайн гэээшэ ааб даа.

Дунда Азиин олон ажахынууд рисэй үндэр баян ургаса абана. Жэшээнь, Узбекскэ ССР-эй Гурленскэ үйлэдбэриин управлениин «Коммунизм» колхоз 1958 ондо 1200 гектарай га бүриһөө 55 центнер рис, 1959 ондо—72,3 центнер, 1960, 1961 онуудта—73 центнер, 1962 ондо—72 центнер рис хуряажа абаһан байгаа. Д. Пак гэгшын хүтэлбэрилдэг энэ колхозой бригада 1962 ондо 88 гектар газарай га бүриһөө 85 центнер рис хуряажа абаһан байгаа.

Уһалагдадаг газарта намарай шэниисэ үндэр баян ургаса үгэдэг байна. Ростовско туршалгын мелиоративна станци уһалагдадаг газарай гектар бүриһөө 60 центнер таряа хуряажа абаа. Ставрополиин туршалгын мелиоративна станциин полинууд дээрэ гектар бүриһөө 62 центнер намарай шэниисэ, энэл хизаарай сортнуудые туршадаг Изобильненска станциин полинууд дээрэ—74 центнер таряан хуряагдажа абтаһан байна.

Уһалагдадаг газар гэээшэмнай арадай баялиг мүн. Тиимэһээ уһалагдадаг газарай гектар бүхэниие зүбөөр, эгээл ехэ ашаг олзотойгоор эдлэхэ шухала. Гэбэшье, энээн тушаа эзэн ёһоной оролдолго зарим газарта гаргагданагүй.

Узбекистанда уһалагдадаг газар хэрэглэдэг тухай эндэ тогтон хэлэхээ һананаб. Мүнөө тэрээн руу ошохо аргамни үгы, зүгөөр, Узбекистанай нүхэдтэй һайн танил байхабди. Минии шүүмжэлэлые эдэнэр зүбөөр ойлгохо аабза гэжэ һананаб. Узбекистанай колхозууд болон совхозууд хлопок ургуулха талаар ехэ хүдэлмэри ябуулжа байдаг. Республикын олон түрүүшүүл гайхамшагта амжалтануудые туйланхай. Зүгөөр, энэ республика дотор уһалагдадаг газарта бусад ургамалнуудые иимэ ехэ анхаралтайгаар ургуулжа байдаг гэхын аргагүй. Энээнэй эсэстэ колхозууд болон совхозууд ороохо таряа болон бусад продуктнуудые ехээр абаха баян арга боломжонуудаа хүсэдөөр хэрэглэнэгүй.

Узбекскэ республикын хүтэлбэрилэгшэд, хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэд иимэ тоо баримтанууд тухайдаа бодожо үзэхэ ёһотой. Центральна статистическэ управлениин мэдээнэй ёһоор, Узбекистан 2 миллион 595 мянган гектар уһалагдадаг газартай юм. Бодото дээрээ 2 миллион 355 мянган гектарынь уһалагдадаг байна.

1963 ондо уһалагдадаг газар дээрэ иимэ тарилга хэгдээ гэбэл: 1 миллион 584 мянган гектарта хлопчатник, 19,5 мянган гектарта — кенаф, 6 мянган гектарта—тамхин, 171 мянган гектарта люцернэ таригдаһан байгаа. Ороohото, бобово (кукурузагүйгөөр) ургамалнууд 143 мянган гектарта таригдаһан байгаа, тэрэ тоодо: 21 мянган гектарта горох, 55 мянган гектарта хоолосто ороohото ургамал, 6 мянган гектарта—джугар, 31 мянган гектарта рис таригдаһан байгаа. 180 мянган гектарта кукуруза таригдаа, тэрэ тоодо ороohо абаха кукуруза 48 мянган гектарта таригдаа һэн. 54 мянган гектар газарта бахчева ургамал болон хартаабха, малда эдюулхэ саахарай свёкло тариһан, 51 мянган гектарта нэгэ жэлэй ногоо тариһан байгаа.

Иигээд байхадаа, 2,5 миллион гектар уһалагдадаг газарай 1 миллион 584 мянган гектартань хлопчатник таригдаһан байба. Энээнтэй хамта иимэ асуудал гарана: уһалагдадаг бусад газарые яажа аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэб, тэндэ юу тарилтайб? Минии һанахада, хлопок ба бусад техническэ ургамалнуудай һүүлээр таряа—рис, кукуруза тарибал дээрэ гээд һанагдана. Мүнөө үедэ Узбекистан ороohо таряа багаар абана, республикын колхозууд болоц совхозууд 10—12 миллион пүүд таряа гүрэндэ худалдана. Зүгөөр, мүнөө жэлдэ республикын ажалшад үргашаа алхам хэжэ, 15 миллион пүүд таряа гүрэндэ худалдаа. Тиигэбэшье энэ тоо хадаа Узбекистанай арга боломжые тодорхойлно гэээшэ гү? Иимэ арга боломжонууд эндэ һураггүй ехэ бии гэжэ һананаб.

Энээниие тодорхойлхын тулада иимэ тоонуудые харуулһууб. Хэрбээ хлопчатник тариһанай һүүлээр үлэһэн 900 мянган гектар уһалагдадаг газарай 600 мянган гектартань кукуруза тараяд, гектар бүриһөө 80 центнерһээ бага бэшэ ургаса гэхэ гү, али 488 пүүд ургаса абаа һаа, Узбекистан 300 миллион пүүд таряа абаха аргатай байгаа.

Иигээд байхадаа, Узбекскэ ССР-эй мүнөө жэлдэ худалдаха 15—18 миллион пүүд таряае газараа һайн шанартайгаар уһалаад, мүн уһалагдадаг газараа һайнаар ашаглаад, тус республикын абажа боломоор 300 миллион пүүдтэй сасуулаад үзээбди. Ороohо таряамнай одоол эндэ байна бшуу, нүхэдүүд!

Уһалагдадаг газарта кукуруза тарижа ургуулхадаа, эшыень силос болгон даража болохо байһыень энээнтэй хамта хараадаа абалсаха хэрэгтэй. Үсэгэлдэр «Кубанец» совхоздо ошожо, уһалагдадаг кукурузын полинуудые хараабди. Үндэр гэгшын кукуруза байна, эшэнүүдынь шэмэ шүүһэ ехэтэй. Тиимэһээ буурсагуудыень таһалжа абаад, эшээрнь силос бэлэдхэжэ болоно. Иимэ силостэ хэмэл белок (мочевина) нэмэхэдэ, хибэдэһээ хибэдэг малда һайн тэжээл болодог ха юм.

Узбекистанда кукурузын таригдаха талмайнууд дээрэ хэдэ хэдэн районуудта жэл соо хоёр ургаса, жэшээнь, горохой, кукурузын ургаса абажа болоно. Тэндэ иимэ дүй дүршэл бии болонхой: горох тараяд, май һара соо ургасыень абаһанай һүүлээр кукуруза таридаг юм. Дунда Азиин бусад республиканүүдта хлопок таридаггүй уһалагдадаг бэшэ газар узбекистанайхидһаа дээрээр ашаглагдадаггүй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Уһалагдадаг газарай гектар бүхэниие зүбөөр, аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ гэээшэ манай бүхы оронда, манай бүхы арадта ехэ удха шанартай юм. Энэнь Дунда Азиин республиканүүдта өөһэдтэнь, тэдэнэй экономико али али тээһээнь хүгжөөхэ хэрэгтэнь илангаяа ехэ удха шанартай байха юм.

Дунда Азиин республиканүүдта хамта дээрээ 4 миллион 600 мянган гектар уһалагдадаг газар бии юм. Эдээн дээрэ юун таригданаб? 2 миллион 81 мянган гектартань хлопчатник, 100 мянган гектартань бусад техническэ ургамалнууд, 448 мянган гектартань ороohото (кукурузагүйгөөр) ургамал, 899 мянган гектартань бусад ургамалнууд таригдана. Гэхэтэй хамта тэдэ бусад ургамалнууд гэээшэнь юунууд бэ гэжэ хүтэлбэрилэгшэ бүхэн һайса мэдэнэгүй ха. Уһалагдадаг газарта иимээр хандахадаа, тэрэниие бодомжогүйгөөр хэрэглэхэ, үнгэрхэдөө уһалагдадаг газарые бүри урихэ баримтануудай гарадаг ушар гайхалтайшье бэшэ.

Хлопок тарижа ургуулхаһаа гадна, уһалагдадаг газарта ургадаг бэшэ ургамалнуудта ёһото анхарал хандуулагданагүй, зарим колхозууд болон совхозуудта кукуруза болон бусад үнэтэ ургамалнуудые тарижа ургуулдаг тусхай хүнүүдшье байдаггүй.

Волгоградска областьдо уһалагдадаг газарта таригдадаг кукуруза намда харуулаа һэн. Гектар бүриһөө оройдоо 14 центнер таряан эндэ абтадаг гэжэ тодорбо. Энэ ушар хадаа минии урма ехээр хухалаа. Юундэ иимэ багахан ургаса абтанаб гэжэ асуубаб. Инженер мэргэжэлтэй совхозой директор абяагарабагүй. Агрономынь залуу эхэнэр баһал юушье хэлэхэ аргань үгы ха. Би тэдэниие шүүмжэлээ һэм. Үнэндөө бодоод үзээбди. Уһалагдадаг газарай гектар бүриһөө оройдоо 14 центнер кукурузын таряа абаха гэээшэ гүрэн түрын ёһоор хэрэгтээ хандаһан ябадал гэээшэ гү?

Уһанай ажахын областной управлениин начальник нүхэр Беззубенко гэгшэтэй хөөрэлдэбэб. Тэрэниие шүүмжэлнэб. Тэрэ хүн тэсэжэ тэсэжэ, иигэжэ хэлэбэ: «Газар уһалха түхеэрэлгэнүүдые бариха хүдэлмэри ябуулдаг хүм, зүгөөр, тэдэниие ударидадаггүйби, тэдэнэр намда мэдэлтэй бэшэ юм, уһалагдадаг газар эдлэхэ хэрэгтэ юрэнхыдөө би ямаршье хабаагүй хүмби». Теэд эдээндэ хэн хабаатай юм бэ гэжэ асуубаб. Мэдэхэдэмни хэншье хабаатай бэшэ байба.

Байгаалиин ямаршье эрхэ байдалда үндэр баян ургаса абахаар иимэ ехэ мүнгэ зөөри һомолоод, гайхамшагта арга боломжо байгуулһан аад, уһалагдадаг газар дээрэ ямаршье эзэгүй байха гэээшэ ямар тулюур юумэн гэээшэб, нүхэдүүд?! Энээнэй түлөө хэнһээ эрилтэ хэхэ, хэниие шүүмжэлхэ болоно гэээшэб? Таанадшье хүниие олохо зон аабзат даа, теэд би хэниие олохо гэээшэбиб. **(Зал соо знездэн болоно).** Би партиин Центральна Комитедэй Секретарь, Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ өөрыгөө, баһа таанадые шүүмжэлэлсэхэ баатай болоноб **(зал соо знездэн болоно),** юуб гэхэдэ, уһалагдадаг газар эдлэхэ хэрэг ударидаха тусхай гүрэнэй зургаан байгуулха шухала болоһон тушаа правительствын үмэнэ таанад асуудал табяагүй байгаат. Намда үй түмэн хэрэг байдаг, тиигэн гэхэдэнь, таанадай зарим нэгэн ганса юумэ хараад байдаг. Эгээл иимэһээ таанадые шүүмжэлхэ эрхэ намда бии гэээшэ. Нүхэдүүд, уһалагдадаг газартаа ёһото гурим тогтоохо хэрэгтэй.

Һуурнһаа: зүб гэлдэнэ!

Н. С. Хрущев: Айхабтар ехэ мүнгэ зөөри гаргашалһан энэ үнэтэ баян газар дайдадаа эзэн ёһоор хандадаг болоёбди. Уһалагдадаг газар ашаглахын түлөө бүхы орон дотороо, мүн нютаг нютагуудташье ямар нэгэн хүн тодорхойгоор харюусадаг болоо һаань дээрэ гэээшэ.

Газар уһалха түхеэрэлгэнүүдые бариха талаар, уһалагдадаг газарые ашаглаха талаар союз дотороошье, мүн республиканууд, хизаарнууд болон областьнуудташье үйлэдбэриин управленинүүдые байгуулха саг мүнөө тулажа ерээ.

Һуурнһаа: зүб гэлдэнэ.

Н. С. Хрущев: Дунда Азиин республиканүүдта ороohо таряа абаха асуудалда дахяад тогтохо һанаатайб. Ороohо таряа абаха талаар эдэ республиканүүдай, тэрэшэлэн Закавказиин республиканүүдай арга боломжонуудые зүбөөр сэгнэһэн байгаабди. Узбегүүд, таджигууд, туркменүүд, казахууд, киргизүүд, азербайджанууд, грузинууд, армянууд намайе зүбөөр ойлгожо, уһалагдадаг газараа бодомжотойгоор ашаглан, хлопок болон техническэ бусад ургамалнуудые ургуулжа абаха хэрэг хохидуулангүйгөөр эдеэ хоолой зүйлдэ орохо, мүн малай хоол тэжээл болохо ороohо таряа ехээр абаха гэһэн парти, правительствын уряада харюусаха аабза гэжэ һананаб.

Ороohо таряа ехээр абадаг болохын тулада Дунда Азиин республиканүүдай үмэнэ шэнэ зорилгонуудые табиха хэрэгтэй. Хлопок таридаггүй талмайн 60 процент тухай газарые ороohото ургамалнууд—рис, кукуруза болон бусадые тарихын тулада таһалбал, тон зүбтэй байха һэн. Тэндэ шэниисэ тарижа болохо гү, али үгы гү, тэрэ асуудалые мэргэжэлтэд шэнжэлжэ үзөөд, өөһэдынгөө дурадхал оруулна бэзэ.

Уһалагдадаг бүхы газарые хүрэхэ хэмжээтэйгээр уһалхын тулада зарим зарим районуудта уһан хүрэхэгүй гэжэ хэлэхэ хүнүүд байжа болохо. Тиимэһээ уһанай дутадаг газарта үбэлэй сагта уһа тогтоохо хүдэлмэри ябуулха шухала. Энэ үедэ хлопчатник уһалхын тулада уһан хэрэглэгдэдэггүй хадань, тиимэһээ шэниисэ болон бусад ороohото ургамалнуудые тарихаар онсологдоһон полинууд дээрэ уһа урадхуулжа болоно. «Безостая-1» гэжэ сортын шэниисые уһалаад байхада, гектар бүриһөө 60, 70, үшөөшье дээшэ центнер таряа үгэдэг гэжэ дүй дүршэл харуулба.

Тиигээ һаа Дунда Азиин республиканүүдай ямар газарыень ороohото ургамалда таһалалтайб? Эгээл багань 1 миллион 200 мянган гектарые таһалалтай ха. Энэ газарай 800 мянган гектартань кукуруза тарижа боломоор гээд һананаб. Энээнэй урда тээ ганса Узбекистанда энэ тоое 600 мянган гектар гэжэ нэрлэһэн байгааб. Мүнөө болоод байхада, энээниие Дунда Азиин бүхы республиканүүдта хамталан абанаб.

Хэрбээ энэ зонодо уһалагдадаг газарай гектар бүриһөө 80 центнер кукуруза абаа һаа, энэнь тухайлбаряар, 385 миллион пүүд таряан абтаха болоно.

Иигэхэдээ ганса кукуруза, гансал тэрэнэй ургасые хараадаа абанаб. Тиин тэндэ уһалагдадаг газарта бэшэшье ургамалнууд—рис, шэниисэ, ешмээн, горох һайн ургаса үгэдэг ха юм. Хэрбээ эдэ бүгэдые хараадаа абаа һаа, Узбекистан болон Дунда Азиин бусад республиканууд, Закавказиин ороohо таряа ехэдхэхэ айхабтар ехэ арга боломжонуудтай гэжэ элирнэ. Энэ республиканүүдта ороohо таряанай ажахыда хандадаг ябадалаа үндэһөөрнь хубилгаха, эндэхи баян арга боломжонуудые зүбөөр хэрэглэхэ шухала гэжэ дахин дабтан хэлэхэ байнаб.

Уһалууриин шэнэ системэнүүдые барихынгаа урда тээ бүри мүнөөнһөө орон доторхи уһалагдадаг газар дээрэ ороohо таряа нилээд элбэгээр ургуулан абадаг боложо шадаха байнабди. Намда мэдээнүүдые үгэһэн байна. Тэрэ мэдээнһээ хаража үзэхэдэ, хлопок тарижа ургуулдаг, тэрэшэлэн, люцернэ, овощ, хартаабха, саад болон үрэ жэмэс таридаг газарые уһалагдадаг газарай бүхы талмайһаа гаргабал, ороohото ургамалнуудые болон барайгар тарихын тулада 2,6 миллион гектар үлдэхэ байна.

Энэмнай ехэ тоо гэээшэ, энэ хадаа газарые бодолтойгоор ашаглаад байгаа һаа, ехэ баялиг болоно.

Дурсагдаһан талмай республиканүүдта иимээр хүртэнэ: Россин Федераци — 625 мянган гектар, Украинын ССР — 60, Узбегэй ССР—300, Казахай ССР—500, Азербайджанай ССР—445, Грузиин ССР—100, Киргизэй ССР—400, Таджигай ССР—60, Армениин ССР—60, Туркмениин ССР—90 мянган гектар.

Бидэнэр иимэ ехэ газартай байнабди!

Эдээн дээрэ барайгар, кукуруза, шэниисэ, бусад ороohото ургамалнуудые тараяд, уһалагдадаг газарай нэрэдэ хүрэмөөр ургаса абаад байгаа һаа, энэ газар ямар ехэ юумэ үгэхэ гэээшэб.

Уһалагдадаг газарай гектар бүриһөө эды шэнээн ургаса абажа болохо гэжэ түрүү совхоз, колхозуудай дүй дүршэл харуулжа үгэнэ: 50 центнер барайгар, 80 центнер кукурузын ороohо, 40 центнер шэниисэ гектар бүриһөө абажа болохо юм. Би эндэ дунда зэргын тоонуудые абажа тоолоноб. Тодорхой эрхэ байдалда гектар бүхэниие, тэрэнэй юу үгэжэ шадаха байһые, хайшан гээд тэрэниие һайнаар ашаглажа болохо байһые сэгнэхэ хэрэгтэй.

Иимэ ургаса абахаар хараалаа һаа: 116 мянган гектар талмай дээрэһээ 35 миллион пүүд барайгар; 1 миллион 330 мянган гектар талмай дээрэһээ 649 миллион пүүд кукурузын ороohо; 1 миллион 100 мянган гектар талмай дээрэһээ 268 миллион пүүд шэниисэ болон бусад ороohо таряа абажа болохо байна.

Хлопок болон бусад техническэ ургамалнуудые таригдадаггүй аад, уһалагдадаг бүхы газар дээрэһээ мүнөө орон дотор 950 миллион пүүд ороohо таряа ургуулан абажа болохо.

Ороohо таряа бүри элбэгээр абахын тулада бидэнэй ямар арга боломжотой байһые харуулха зорилгоор ургаса абалгын талаар эдэ тоонуудые би дурдааб, жэшээлхэдэ, уһалагдадаг газарай гектар бүриһөө 80 центнер кукуруза абтаха гэжэ хэлэһэн байнаб. Олон ажахынуудай дүршэл дээрэһээ харахада, иимэ ургаса яһала абтахаар. Гэбэшье түсэбүүдые зохёоходоо, ургаса абалгын талаар энээнһээ доогошогүүр тоонуудые хараалдаг байһан нүхэдтэй һаналаа нэгэдэхэ байнаб.

Мүнөө уһалагдадаг газар яахадаа һайнаар ашаглагданагүйб гэһэн асуудал гарана. Энээндэ хүсэд харюу хэншье үгэжэ шадахагүй ха даа. Харин бидэнэр энээниие мэдэхэ ёһотойбди, мэдэдэг болохобди. Мэдэдэг болохоһоо гадна, уһалагдадаг газарые зүбөөр эдлэдэг, арадай энэ баялигые һайнаар хэрэглэдэг болохобди. Хэрбээ уһалагдадаг газарта минеральна үтэгжүүлгэ оруулаад байгаа һаа, үндэр баян ургаса абадаг болохобди, тиин ороohо таряанай хүсэд һайн страховой фонд байгуулхабди.

Бидэнэр мүнөө дээрээ ажахыгаа эрхилхэдээ, манай арга боломжонуудые үшөөл хүсэдөөр ашагланагүйбди. Тиимэһээ бодожо үзэхэ хэрэгтэйл, нүхэдүүд. Энэ талаар манай эрдэмтэдэй хэхэ хүдэлмэри угаа ехэ. Эрдэмтэдһээ гадна, эмхидхэгшэдэйшье хэхэ хүдэлмэри ехэ, эмхидхэгшэдгүйгөөр эрдэмтэд юушье хэхэгүй, юуб гэхэдэ, тэдэнэр ямар нэгэн онол арга зохёогоод лэ, һанамжалан дурадхажа шадаха байна. Харин эмхидхэгшэд эрдэмтэдгүйгөөр ажаллажа бирахагүй байна, юуб гэхэдэ, тэдэнэр эрдэм ухаанда болон, түрүү дүршэлдэ түшэглөөгүй һаа, амжалта туйлажа шадахагүй байна бшуу.

Үйлэдбэриин эрхэ байдалда эрдэмтэ амжалтатайгаар ажаллажа шадаха гэээшэ. Наука болон дүршэл бэе бэедээ туһалха ёһотой гэжэ дахяад дабтажа хэлэнэб. Эгээл иигээд байбал, манай материальна арга боломжые бидэнэр һайнаар ашаглажа шадахабди.

Мүнөө үедэ колхоз, совхозууд уһалагдадаг газар дээрэһээ ороohото таряанай ургаса үшөөл багаар абана. Орон дотор дунда зэргээр 1962 ондо гектар бүриһөө 11,8 центнер ороohон, 18,2 центнер кукуруза абтаһан байха юм.

Барайгарай ургаса муу байһаар. Үндэр баян ургаса абаһан жэшээнүүдые область, хизаар болон республиканүүдай хүтэлбэрилэгшэд хододоо нэрлэдэг. Гайхамшагта мастернүүдай манайда бии байһаниинь һайн гэээшэ. Зүгөөр республиканүүдта дунда зэргээр абтадаг барайгарай ургасые хараад үзээл? Россин Федерацида гектарай — 28,6 центнер, Узбегэй ССР-тэ—19,2 центнер, Казахай ССР-тэ—15,7 центнер болоно.

Нүхэдүүд, энэ хадаа баримтанууд боложо үгэнэ. Зүгөөр муу баримтанууд байһаниинь гэмшэлтэй. Зүгөөр бидэнэр манай дутуунууд тухай зоримгойгоор хэлэдэг, тэдэниие элирүүлдэг байнабди. Хилын саана шууялдажашье байг лэ. Мүнөөдэр наада хараад, үглөөдэр манай амжалтануудые капиталистнуудай мэдэрхыень баадхадаг болонхой байна гэээшэбди.

Манайда һаяхаг ерээд ошоһон США-гай Газар таряалангай министр г-н Фримэн иигэжэ мэдүүлээ. Советскэ Союзай хүдөө ажахы тухай Америкын хэблэлэй тарааһан буруу ойлгомжые Америкын Холбоото Штадуудай хубилгахань шухала болоно. Хүдөө ажахын талаар, тоһо ехэтэй наран сэсэгэй, белок ехэтэй шэниисын, саахарай свёклын, кукурузын селекциин талаар манайда хэгдэдэг научна шэнжэлэлгын горитой амжалтануудые тэрэ тэмдэглээ. Манай эрдэмтэдые магтаа. Америкынхид ородуудһаа горитой һургаал абажа шадаха гээд Фримэн хэлэһэн байна.

Нүхэдүүд, иигэжэ зүб хэлэгдээл даа.

Манайда селекционно хүдэлмэри муу бэшээр табигданхай, олон шэнэ сортын ороohото болон бусад ургамалнууд бии болгогдоо. Зүгөөр дээрэлхэн һайзгайржа болохогүй. Бидэнэр мүн лэ американецуудһаа олон юумэндэ һуража шадаха байнабди. Ажахые хүтэлбэрилгын эмхидхэлэй байтууламжа тухай эндэ хэлэгдэнэгүй даа. Жэшээлхэдэ, химиин туйлалтануудые хэрэглэхэ, малые ашаг ехэтэйгээр шахаха, хүшэр хүдэлмэриие оньһожоруулха гэхэ мэтээр һургаал абажа болохо байна.

Уһалагдадаг газар ашаглалгада бии байһан дутуу дунданууудые шүүмжэлхэдээ, бидэнэр иимэ гол зорилго урдаа табинабди. Уһалагдадаг газар дээрэһээ хододоо үндэр баян ургаса абадаг байха хэрэгтэй. Энээниие бидэнэр заатагүй туйлахабди. Уһалагдадаг газар ашаглалгые гуримтай болгохо хэрэгтэй. Уһалагдадаг участок бүхэниие паспорттай болгохо, полиин шанарые мэдэхэ, хэзээ, ямар минеральна үтэгжүүлгэ уруулхаб гэжэ эртээнһээ тодорхойлхо хэрэгтэй.

Мүн уһалагдадаггүйшье газарые паспорттай болгохо хэрэгтэй. Германиин Демократическа Республикада, жэшээлхэдэ, зуун балл хэрэглэн, газарта сэгнэлтэ үгтэдэг. Эгээн һайн газар 90—95 баллаар, муу газар — 18—20 баллаар сэгнэгдэдэг. Немецүүд газарта гамтайгаар хандадаг, муушье хүрьһэтэй газар дээрэ таряа һайнаар ургуулдаг. Намда иимэ жэшээ дурдаһан байгаа. Нойбранденбург гэжэ округто Росток шадар «Приборн» гэжэ кооператив бии. Тэрэнэй газарынь үрэжэл муутай, 12 баллаар сэгнэгдэдэг. Энэ газар дээрэһээ һайн ургаса абахын тулада тэрэниие «арга-ха» хэрэгтэй гэжэ кооперативай түрүүлэгшэ нүхэр Дальман хэлэжэ байна. «Аргалха» гэээшэнь юу удахатайб? Газарай хүрьһэндэ шабхэ, минеральна үтэгжүүлгэ оруулаад, хартаабха таридаг. Тарһаа 280 центнер хартаабха (абадаг), һүүлээрнь хара таряа газар дээрэ тарижа, гектар бүриһөө 26 центнер ороohо абадаг.

Энэ хадаа газарта эзэн ёһоор хандалга гэээшэл даа!

Нүхэдүүд, манай газарые һайнаар ашаглажа һураха хэрэгтэй. Мүнөөнэй эрхэ байдалда жэл тутам минеральна үтэгжүүлгэ гаргагдадаг болохо, тиимэһээ газарай гектар бүхэнэй ашаг үрэ түргэнөөр, хоёр, гурба дахин дээшэлүүлжэ болохо байна.

Бүри ерэхэ жэлһээ ороohо таряа бүри элбэгээр абадаг болохо боломжые шэнжэлжэ үзэжэ уряалан, уһалагдадаг газартай районуудай партийна организацинууд, хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэ хандаха хэрэгтэй гэжэ һананаб. Тиихэдээ хлопок таридаггүй аад лэ, уһалагдадаг бүхы газар дээрэһээ миллиард пүүд хүрэтэр ороohо таряа бүхы дээрэнь хойшолуулагдашагүй зорилго бигдаха байна.

Газар уһалха түхеэрэлгэнүүдые олоор бариха

Нүхэдүүд! Газар уһалха шэнэ түхеэрэлгэнүүдые барихынай ашаар уһалагдадаг газар дээрэ ороohото ургамалнуудые бүри ехээр таридаг болохо арга боломжонуудые олохомнай шухала болоод байна. Барайгарай, кукурузын, горохой, бусад ороohото болон ороohото-бобово ургамалнуудые лаб һайнаар ургуулдаг болохо зорилгоор уһалагдадаг газар улам ехэ болгохо ямар арга боломжо бииб?

КПСС-эй Центральна Комитедэй даалгабаряар бүлэг эрдэмтэд энэ асуудал шэнжэлжэ үзөөд, өөһэдынгөө бодомжонуудые хэлэһэн байха юм. Мэргэжэлтэдэй һанамжын ёһоор, Дунда Азиин республиканүүдта, Казахстанда, Россин Федерацида, Украинын ССР-тэ уһалагдахаар үшөө 2 миллион 800 мянган гектар шэнэ газарые ойрын жэлнүүдтэ ашаглажа болохо байна. Тэдэнэй:

Дунда Азиин болон Казахстанай районуудта 950 мянган гектарыень Аму-Дарьягай, Сыр-Дарьягай, Илиин болон бусад зарим гол горхонуудай уһаар;

Россин Федерацида 1 миллион 215 мянган гектарыень Волгын, Кубаниин, Доной, Терегэй уһаар;

Украинын ССР-тэ 640 мянган гектарынь Хойто-Крымэй канаалай, Каховско, Верхне-Рогачинска, Ингулецкэ болон бусад уһалууриин системэнүүдэй, тэрэшэлэн Дунайн уһаар.

Астраханьда болоһон хөөрэлдөөнэй үедэ энэ асуудал бидэнэй зүбшэн хэлэгдэһэн, Сарпинска набтар газарта шэнэ газар ехээр элдүүрилжэ болохо гэжэ элирһэн байна.

Эдэ тоонууд багсаамжаар абтаһан байна гэээшэ. Тиимэһээ бүри һайса тодолхо хэрэгтэй. Һайса тодорхойлоод байхада, дурсагдаһан тоонууд горитойгоор доошоо ороохогүй гэжэ би һананаб. Үнэндөө газар уһалха арга боломжомнай бүри ехэ. Зүгөөр дурсагдаһан талмайнуудые түрүүшээр ашаглажа шадаад байгаа һаамнай яһала һайн байгаа. Тиигэбэл, оронойнгоо хэрэглэмжые эдеэ хоолой зүйлнүүдээр, тэжээлэй ороohо таряагаар хангаха, шухала болохо нөөсэнүүдые хэхэ зорилгые бидэнэр амжалтатайгаар шиидхэхэ байгаабди.

Эдэ газарые ашаглаха талаар эрдэмтэд өөһэдынгөө бодомжонуудые хэлэһэн байха юм. Тэдэнэй һанамжын ёһоор, шэнээр ашаглагдаха газарай 765 мянган гектарта барайгар, 1.418 мянган гектарта кукуруза, 622 мянган гектарта шэниисэ, горох, бусад ороohото болон ороohото-бобово ургамалнуудые тарижа болоно.

Эды шэнээн хэмжээтэй газар ашаглаад байхада ямар үрэ гарахаб? Эдэ талмайнууд дээрэһээ бүхы дээрээ 235 миллион пүүд барайгар, 690 миллион пүүд кукурузын ороohон, 152 миллион пүүд шэниисэ, горох, бусад ороohото болон ороohото-бобово ургамалнууд, дүн хамтадаа 1 миллиард 77 миллион пүүд ороohо тарлан абтаха байна.

Тэрээнһээ гадна, уһалагдадаг газарай зарим хуби дээрэһээ жэлдээ хоёр ургаса хуряаһанай ашаар 140 миллион пүүд тухай ороohо таряан нэмэжэ абтаха болоно.

Тиимэ болохолоороо, уһалагдадаг шэнэ газар дээрэһээ 1 миллиард 200 миллион пүүд ороohо таряа абажа болохо юм.

Мүнөө уһалагдажа байдаг газар дээрэһээ абтажа болохо 950 миллион пүүд ороohо таряа энээн дээрэ нэмэбэл, бүхы орон дотороо уһалагдадаг газар дээрэһээ 2 миллиард 150 миллион пүүд таряа бидэнэр абажа шадаха байнабди.

Энэ хадаа һайн страховой фонд болохо байна. Уһалагдадаг газар дээрэһээ жэл бүхэндэ эды шэнээн ургаса найдамтайгаар абадаг болоходоо, коммунис байгуулалтын зорилгонуудые бидэнэр бүри ехэ амжалтатайгаар шиидхэжэ шадахабди.

Газар уһалха түхеэрэлгэнүүдые барихада мүнгэ зөөри горитойгоор хэрэгтэй болохо байһаниинь ойлгосотой. Уһалагдадаг газарай гектар бүхэниие ашаглахын тулада мэргэжэлтэдэй тооложо үзэһэнэй ёһоор, 2.600 түхай түхэриг гаргашалагдаха болоно. Дурсагдаһан бүхы талмайе ашаглахын тулада 7 миллиард 300 миллион түхэриг хэрэгтэй болохо.

Капитальна хүдэлмэридэ гаргашалагдаһан мүнгэ зөөри хлопок тариһанда орходоо һураггүй удаанаар харюулагдаха болоно гэээшэ. Хооһон губи талые ашаглалгын дүй дүршэлэй харуулһанай ёһоор, хлопок таридаг газар уһалха түхеэрэлгэнүүдэй барилгын гаргаша нэгэ-хоёр жэлэй туршада харюулагдадаг. Ороohото таряа тарихын тулада газар уһалха түхеэрэлгэнүүдые бодхоолгын гаргаша гурбан жэлэй турша соо харюулагдаха гэжэ эрдэмтэд баталан хэлэдэг байна. Энэ хадаа мүн лэ муу бэшэ, тон һайн гэээшэ гэжэ би хэлэхэ байнаб.

Газар уһалха түхеэрэлгэнүүдые бариха талаар ехэ хүдэлмэри эрхилхын тулада бидэнэр бэлэдхэл хэхэ ёһотойбди. Газар уһалха түхеэрэлгэ бариха хүдэлмэридэ гаргашалагдаха мүнгэ зөөриһөө гадна, газар уһалагын болон малталгын техникые, материалнуудые, жэшээлхэдэ, экскаваторнууд, скреперүүд, бульдозернууд, грейдернууд, газар жэлдэлгэнүүд, тракторнууд болон бусад машинанууд, тэрэшэлэн түмэр, асбоцементнэ, пластмассова соргонуудые, модо болон металл хаалта үйлэдбэрилхэ ябадал хараалха шухала.

Газар уһалха түхеэрэлгэнүүдые бариха программа бэелүүлхэ материальна арга боломжо манайда бии. Мүнөө манай орон цемент хэрэглэмжэһээ үлүү ехээр гаргадаг байна гэээшэ. Барилгын материалнуудай промышленностиин хүдэлмэримэд намда мэдээнүүдые үгэһэн байна. Хужартай газартай районуудтахи цементын заводуудай пеэшэнүүдэй заримыень хүдөө ажахыда хэрэглэхэ зорилгоор жэлдээ 3—4 миллион тонно избёосхо гаргахын тулада ашаглахые тэдэнэр дурадхана. Газар уһалха түхеэрэлгэ бариха техникэ мүн лэ олдохо, бидэнэр яһала дүй дүршэлтэй болонхойбди. Энэ ехэ зорилго шиидхэхын түлөө зүрхэтэйгөөр оролдожо болохо байна.

Нүхэдүүд! Газарые ямар аргаар уһалха тухай: буураздаагаар урадхуулжа гү, али сүршэн сасажа уһалха тухай һайса бодожо үзэхөөр болоо.

«Кубанец» совхоздо кукурузын тарилга уһалдаг дүй дүршэлтэйнь би танилсааб, директор, агрономууд болон бригадирнуудтайнь хөөрэлдөөб. Тэндэхи дүй дүршэл ехэ һонирхолтой. Совхозой коллектив юрын түхэл маягтай уһалууриин системэ өөһэдынгөө хүсөөр бария. Горхониие хаажа уһыень суглуулаад, тэндэһээ трубопровод табяа, тиигээд уһа сүршэн сасаруулдаг түхеэрэлгээр 240 гектар газар уһална. Мүнөө жэлдэ газараа хоёр дахин уһалжа, гектар бүридэ 800 кубометр уһа сасаһан, тиигээд гектар бүриһөө кукурузын 75 центнер ороohо, 600 центнер эшэ набшэ суглуулжа абаһан байна.

Мүнөө зун Кубаньда бороо багатай байгаа, эндэ кукурузын гектар бүриһөө 21 центнер ороohо хуряажа абадаг, тиихэдэ «Кубанец» совхоздо 75 центнер абаа гэжэ би хэлээ һэм. Хоёр дахин уһалхадаа, иимэ ургаса абаа. Хараад үзыт, ажал хэрэгэй амжалта гансахан уһанай хэм хэмжээнһээ бэшэ, харин мэргэжэл шадабариһаа болоһон байна. Мүнөө совхоздо тракторай хүсөөр хүдэлдэг центробежнэ насосууд уһа бүлүүрдэн гаргадаг. Тиин кубометр уһаниинь совхоздо нэгэ мүнгэтэ болоно үгэдэг. Ерэхэ жэлдэ насосуудаа электрын хүсөөр хүдэлгэдэг болгохо хүсэлэнтэй, тиихэдэнь нэгэ кубометр уһа бүлүүрдэлгэ 0,6 мүнгэтэ болохо юм. Энэ совхозой директор нүхэр Баканов хаалтаяа нэгэ метрээр үндэр болгохо гэжэ байнабди гээд намда хэлээ. Энэ хадаа уһа бүри ехээр суглуулха, үшөө 250 тухай гектар газар уһалха аргатай болохо юм. Эндэ нэгэ гектар уһалагдадаг газарынь гурба-дүрбэн гектар уһалагдадаггүй газартай болодог.

Буурсагтай эшэ набша ехээр үгэдэг кукуруза бидэнэр «Куба[нец»] совхоздо хараабди. Кукурузаны[е] дэрөөр ургажа буурсаглаһан ногоон зандаа байгаа һэн. Си[лос] хэрэглэгдэхын тулада тариг[даһан] байгааншье һаань, кукурузынга[а] лиин зарим хубиие үрэһэ а[б]... тулада үлөөгөөбди гээд нүхэр [Ба]канов мэдээсээ һэн. Кукурузы[н] һая буурсаглажа байхада э[шэ] сабшаһан байна. Тиихэдээ г[ектар] бүриһөө 600 центнер эшэ [набша] абаа. Хэрбээ кукурузые ... хуряагаа һаа, кукурузын ... силостэ хэрэглэгдэхэ 800—... центнер эшэ набша абажа ... байгаа гээд совхозой директор ... лээ.

Волгоградта «Волга-Дон» совхоздо би һаяхан хүрэһэн ... наб, тэндэ уһан тон элбэг. ... тэрэниие хэрэглэжэ шадаа... Эндэ газараа жэгдэлээд, бу... соогуур урадхуулжа уһалдаг... на. «Кубанец» совхоздо пол... дынь анханһааншье жэгдэ юм... гөөр буураздаагаар урдахуулжа ... даггүй, сүршэн сасажа уһа... үндэр ургаса абтадаг байна.

Иимэ юумэн нэгэдэ тон ... бии? Ушарынь энэ совхоздо ... дүршэлдэ бодомжолон үзэдэг ... нүүдэй һанаа амар, һүлдэ ... хүдэлнэ.

«Кубанец» совхоздо ... һаналаа хананаб. Энэ совхозой дүршэлые шэнжэлхэ хэ[рэгтэй] энэнь эгээл лэ үргэнөөр дэл[гэрүү]лэгдэхээр гэжэ би тоолоноб. ...даа һайн бэ? Иимэ түхеэрэл[гэ ба]рижа ядахаар бэшэ. Эндэхи [уһа]луурийн системэ жиирэй ... маягтай. Энээниие ямаршье [ажа]хыда хэрэглэжэ шадахаар. Уһ[алуу]риин иимэ системэ барилгын [гар]гаша тиимэ ехэ бэшэ байна.

Америкын Холбоото Шта[дуудай] газар уһалалгын дүршэл тухай [ма]териал «Сельская жизнь» га[зе]зетэдэ үсэгэлдэр толилогдоһон [бай]на. Тэндэ уһалууриин элдэб [систе]мэнүүд тухай бэшэгдэнхэй, ... консин штадта кукурузаһаа ... шэнээн ургасын абтадаг тух[ай мэ]дээнүүд дурдагданхай. Уһа[лагда]даггүй газарта таригдаһан ку[куру]заһаа гектар бүриин 28 це[нтнер] уһалагдадаг газарта тариг[даа] һаань 82 центнер ороohон аб[таһан] байна. Газар уһалалгын зари[м ар]ганууднань анхарал хандуу[лжа] Америкынхидэй хэдэг юумые нарышье хэжэ — уһалагдадаг [газар] дээрэ бүри ехэ үрэтэйгөөр ... таряа ургуулан абалгые эмхи[дхэжэ] шадаха байнабди.

Энэ хэрэгтэ шэнэ юумэ үг[ы] инженернүүдые хабаадуулха [хэ]рэгтэй. Тэдэнэр уһалууриин ондоо системэнүүдые ухаала[н] хөөг лэ. Уһалагдадаг газар д[ээрэ] хүдэлмэриин оньһожоруулаг[ы]... байхаар уһалагдадаг газартай ... хынуудые эрхилхэ хэрэгтэй.

Проект зохёохые дурлагша[д]... дохо гэжэ һанаха байнаб. ... системэнүүдые байгуулха ... гоор тэдэнэр хүдэлхэдөө, түх[ай] бүхэнэй экономическа талаар ... ашагтай байһые карандаш ... баряад тооложо үзэг лэ.

Газар уһалха түхеэрэлгэ[нүүдые] хаана түрүүшын ээлжээндэ б[ариха] хэрэгтэйб? Энэ асуудалда ... сахын тулада хаана мүнгэ ... багаар гаргашалаад, ехээр а[баж]а болохоб гэжэ тооложо ... шухала болоно. Газар уһа[лха] түхеэрэлгэнүүдэй талаар ... мэргэжэлтэд, ВАСХНИЛ-эй ак[адемик] А. Аскоченский, К. Шубладзе ... бусад жэшээлхэдэ Аму-Дар[ья]... адаг багаар барайгар тари[ха] район байгуулжа болохо га... талан хэлэдэг. Тиихын тула[да] ... дэнэрэй һанамжын ёһоор, ... 3 метр үндэртэй Тахи... хаалта барилгые түргэнөөр ... шухала болоно. Иимэ хаалт[а] ... мүрэнэй уһанай ехэшье, ... байхада, газар уһалалгын ... уһа оруулха арга олгохо ... болон бусадшье дурадха...

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта)

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1963 оной октябриин 6.

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГЫН ТҮГЭСХЭЛ

Хүдэлмэрилэгшэдые оролдосотойгоор һургаха, салин түлөөһэнэй талаар улам урмашуулха

[illegible] зүб шиидхэбэри абаха [illegible]

[illegible] Нүхэд! Орон дотороо ороохо [illegible] ехээр ургуулжа абадаг [illegible] ехэ программа парти[illegible] Энээние дүүргэлтэ [illegible] тула, минеральна үтэг[illegible] үйлэдбэриин гар[illegible] тэхээрэлгэ олоор газар тарялангаа юрэнхы [illegible] болбосон һайнаар хэ[illegible] шухала гэжэ би ха[illegible] Тиихэтэй хамта колхозо, үйлэдбэриин материальна [illegible] үндэһэ һуурии бүри [illegible] ажал хүдэлмэрээ онь [illegible] электрич эшэ хүсөөр [illegible] хүдөө ажахыда электричест[illegible] ажахы улам һайжаруулха [illegible] Энэ хэрэгтэ мүнгэ зөөри [illegible] ёһогүйбди. Энэ зорилго [illegible] хүн зониие элсүүлэн, түлөөһэнэй талаар тэдэ[illegible] [illegible]

[illegible] хэрэглэгдэдэг ажалай [illegible] гурим тухай «Красный [illegible]» совхозой директор нү[illegible] намда хөөрөө һэн. [illegible] гектар бүриин 30— центнер ургаса абаха тү[illegible] шабаритай байна. Түсэбөө байбал, газар үйлдлэг хүн 30 түхэриг [illegible] Хүдөөлэ рисэй үнэ сэнгэй 3 про[illegible] түхэриг 300 түхэригһөө ехэ [illegible] гү, али таба һарын сал[illegible] түсэбһөө гадуур про[illegible] түлөө нэмэжэ [illegible]

[illegible] мэдэгдэнэгүй. [illegible] өөдэ хараад, 40 гэһэн тоо болоһон байгаа ха. 60 [illegible] абагты гээд би хэлэжэ бо[illegible] наб. Юундэб гэхэдэ, зарим [illegible] гектар бүриин 90 центнер рис ургуулжа абана ха юм. [illegible] даа 40 центнер гээшэнь үндэһэ баримтагүйгөөр тог[illegible] һанаанһаа абтаһан тоо [illegible]

[illegible] Демократическа Рес[illegible] салин түлөөһэнэй талаар [illegible] гурим бүри ухаансар тодорхойлогдонхой юм гэ[illegible] хөөрөө һэн. Ургаса абаха [illegible] бари эндэ ямараар тодор[illegible] ноб? Һүүлэй табан жэл [illegible] доур ургасые абаад, түсэб [illegible] лолгын үндэһэн болгоно. [illegible] эдэ, Фридрих Энгельсын [illegible] (Галле округ) коопера[illegible] 1963 он соо гектар бүриин [illegible] центнер саахарай свёкло аба[illegible] түсэблэгдэһэн байгаа.

[illegible] гадуур ургаса абаһа[illegible] түлөө иимэ түлөөһэн үгтэнэ [illegible]

[illegible] 1-һээ 10 центнер хүрэ[illegible] дүүргээ һаань, цент[illegible] 0,83 марка, 10-һаа 25 [illegible] хүрэтэр үлүүлээ һаань — [illegible] 1,40 марка гэхэ мэтээр [illegible]

[illegible] гадуур абтаһан хартааб[illegible] —1-һээ 10 центнер хүрэ[illegible] марка, 10-һаа 20 центнер [illegible] продукциин түлөө—1,6 [illegible] ба 20-һоо дээшээ — [illegible] бүриин 2,4 марка гэхэ мэ[illegible] гдэнэ;

[illegible] гадуур 1 центнер нэмэ[illegible] лжа абаһанай түлөө нэмэл[illegible] һэн 2,3 маркын хэмжээтэй [illegible] центнерһээ 2,5 центнер [illegible] 3,45 марка, 2,6-һаа 5 [illegible] хүрэтэр — 5,75 марка гэ[illegible] түлэгдэнэ.

[illegible] ханипар продукциин [illegible] ые хямдаруулха асуудал[illegible] анхарал хандуулна. Энэнь [illegible] вай гэшүүн бүхэниие, [illegible] дүүриин хүдэлмэрилэгшэ [illegible] һонирхуулдаг байна. Ту[illegible] арьа продукциин үнэ сэн[illegible] ар дүүргээд лэ байхадань, [illegible] түлөөһэн үгтэдэг гэжэ [illegible] рг» гэдэг арадай эдлүү[illegible] ректор нүхэр Отто Штрубе [illegible]

[illegible] ажалай нэмэлтэ түлөөһэ[illegible] ар бодомжотой, зүбөөр тог[illegible] гурим гэжэ һананаб. Би[illegible] һал ехэ ургаса абахаар, [illegible] ай ашаг шэмэ бүри ехэ [illegible] ажалай түлөөһэнэй гурим [illegible] он зохёохо ёһотой боло[illegible]

[illegible] совхозой директор, [illegible] түрүүлэгшэ, агроном, ин[illegible] бусад мэргэжэлтэд [illegible] хүдэлмэриин үрэ дүнгэй та[illegible] шуулагдаха зэргэтэй.

[illegible] ýбалха барилгын талаар [illegible] харалхадаа, кадр[illegible] ехэ хэрэгтэ ехэ анхарал [illegible] ёһотойбди. Уһалагдадаг [illegible] ын тула түгэс шадаба[illegible] жэлтэд хэрэгтэй. Тэдэ[illegible] тула дунда, мүн дээ[illegible] нуудые шэнээр нээхэ[illegible]

шухала. Совхозуудай хүдэлмэришэдэй, колхознигуудай һураха һургуулинуудыешье эмхидхэхэ хэрэгтэй. Гол түлэб хүдөө ажахын мэргэжэлтэд шадабариин дутамаг байһанһаа, олохон ушарта багалигуудые ашаг үрэ багатайгаар хэрэглэгдэн байнади. Хүдөө ажахыда нэгэ иимэ таарамжагүй ябадал үзэгдэнэ: гэбэл, рисэй амта үзээгүй [illegible] һаа, араг мохи хүн болгон рис ургуулхада хабаатайб гэжэ толодог, энэмнай ямар хүгшэн [illegible] мэдэхэ хэбэр үзүүлдэг байна. Онсо [illegible] хүгшэн эхынгээ [illegible] хараһан аад, бахал хүдөө ажахы һайн мэдэхэ хүн бии гэжэ өөрыгөө тоолодог байха юм. **(Зал соо хүхюу шэмээтэй боло-но).**

Промышленностьдо иимэ юумэ харахагүйш. Хүдэлмэрилэгшэ станок хүдэлгэжэ шадаха болоһыень [illegible], заводой инженер гү, али цехэй мастер тэрээниие [illegible] гаргахагүй байха. Хүдэлмэришэ хүн ехэ юумэ мэдэхэ, түгэс шадабаритай байха болоно. Тиимэһээ хүдэлмэришэд эрдэм шадабари олохо гэжэ оролдоно, өөрыгөө мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ уялгатай байна.

Газар тарялан, мал ажал хайшан гэжэ һайса эрхилхэ хүнүүдые хүдөө ажахынгаа эмхидхэхэ ёһотой байнабди. Энэ хэрэг илангаа уһалагдахаар хэрэгтэ хамаатай байна. Тиимэ һургуули дүүргэһэн гарагшад экзамен бариха, тиигэд аттестат абаха зэргэтэй. Газар болон техникэ даагаа абаад байхадаа юу хэжэ шадахаб, дааһан хэрэгээ дүүргэжэ хабатай гү гэжэ хүнүүе хүдэлмэридэ абахадаа гүйсэн мэдэхэ хэрэгтэй. Хүдэлмэрилэгшэдые һургаха —гол шухала асуудалнуудай нэгэн мүн.

Нүхэдүүд! Үйлэдбэриин управленинүүдые бии болгоһон байнабди. Энэмнай колхозуудые, совхозуудые хүтэлбэрилхэ һайн формо болоно. Управленинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй ехэ, түхатай хүдэлмэри хэжэ байһан тухайдань би хэлэнэн байхаб. Тиигэбшье управленинүүдтэ хүдэлхэ хүдэлмэрилэгшэд хаа хаанагүй зүбөөр шэлэн томилогдоо гэхын аргагүй, управленинүүдэй хүдэлмэриин удха шанжэ үндэһэлүүлэн, хүтэлбэрилхын шэнэ онол арга управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд нэбтэрүүлхын тулада ла шухала бүхы юумэн хэгдэнэгүй. Инспекторнууд-эмхидхэлшэд гэжэ манай нэрлэһэн хүнүүд үйлэдбэриин управленинуудтэ хүдэлмэрилнэ. Гэхэ зуура тэдэнэй дунда хүдөө ажахын мэргэжэлтэд бэшэ хүнүүд, жэшээлхэдэ, багшанаршье бии байна. Теэд тэдэнэр хайшан гээд хинаха, шалгаха гээшэб? Багсаахада, тэдэнэр педагогика һайн мэдэхэшье һаа, кукуруза хайшан гээд ургуулхаб, гахай хайшан гээд шахахаб гэжэ мууса мэдэнэ.

«Кубанец» совхоз тухай хэлээ һэм. Энэмнай — һайн ажахы. Тус совхозой директор [illegible]һан, мүнөө үйлэдбэриин управлениин парткомой секретарь нүхэр Поспелов тэндэ ехэ юумэ хэһэн, үрэ ехэтэйгээр хүдэлһэн юм. Шэнэ директор — нүхэр Баканов—тэрээнһээ дутуугүйгөөр хүдэлнэ, ажахынь амжалтые доошонь оруулаагүй, харин улам дээшэнь гаргажа байнхай. Энэ нүхэр уһалагдадаг ажахы эмхидхэлгээр һайн үүсхэл гаргана. Совхоздонь тарялангай газарай 100 гектар бүридэ 200 центнер гахайн мяха абана хаш.

Зоной дундаһаа: 220 центнер гэнэ.

Н. С. Хрущев: «Кубанец» совхозой хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд холын хараа бодолтойгоор хүдэлнэ, ажахыгаа шадамар бэрхээр эрхилнэ. Иимэ түрүү колхозууд, совхозуудай жэшээ дээрэ бүхы хүтэлбэрилэгшэдые һургаха хэрэгтэй. Кадрнуудай урда табидаг эрилтэеэ бүри шанга болгохо шухала. Жэшээнь, үбһэ тэжээлэй хэды шэнээн гаргашалагдахые хараада абангүй, зоотехническэ эрдэм ухаанай заабариие хэрэглэнгүй, хуушан аргаар мал ажал эрхилжэ яашье болохогүй. Мал гү, али шубуун бүхэнэй бэежэн үдэхэ өөрын үе хэмтэй байдагынь элитэ. Тиимэ үеынгөө дүүрэмсээр хэды шахабашье таргалхагүй, үбһэ тэжээл дэмы гаргашалагдажа, продукциинь үнэ сэн хүндэржэ, һүүлэй һүүлдэ ажахыда гарза хохидол ушаруулдаг байна. Тиимэл ушарһаа түрүү ажахынууд гахайн килограмм нэмэлтэ бүхэндэ тэжээлэй 3,5—5 единицэ гаргадаг. Гэхэ зуура 12, бүришье олон тэжээлэй единицэ гаргадаг колхозууд, совхозууд бии. Олохон ажахынуудта малай шэгнүүр нэмээхын тула хэды шэнээн тэжээл гаргашалагданаб гэжэ мэдэнгүй, нюдэ балай гаргашалдаг байна, тэндэ ямаршье бүридхэл байхагүй.

Саашадаа иимэээр хүдэлжэ болохогүй. Хүнүүдые һургаха, мал ажалда хүдэлхэ хүдэлмэрилэгшэдые бэлдэхэ һургуулинуудые эмхидхэхэ хэрэгтэй. Хүдөө ажахын һургуулинууд хүдөө ажахын продуктнуудай үйлэдбэрилэгдэдэг газарта, полиин дунда байхаар бүри ехэ оролдолго гаргаха шухала гээшэ ха. Мүнөө үеэнь хүдөөдэ хүдэлхэ мэргэжэлтэд ехэнхидээ городуудта бэлдэгдэнэ. Институт дүүргэһэн тиимэ мэргэжэлтые колхоздо гү, али совхоздо хүдэлхын тула аргамжааршье татажа абаашахагүйш. Городой ямар нэгэн басаган дээдэ эрдэм олохын туладал һургуулида ородог байна. Институт гү, али техникум дүүргэһэнэй һүүлээр тэрэ басаган хүдөө гарахагүйн тула городтохи ямаршье ажалда ородог байна. Тиимэ болохолоороо, манай хүдөө ажахын дээдэ һургуулинуудай жэл бүри олон мэргэжэлтэдые бэлдэжэ гаргахадань, тэдэнэй зариман лэ колхозууд, совхозуудта хүдэлхэеэ ерэнэ.

Кубаниин «Венцы-Заря» колхозой дэргэдэ хүдөө ажахын техникум тогтоогдоо юм гэжэ намда хөөрөө һэн. Энэ техникум дүүргэгшэд ажахынуудта ехэ хүндэтэйгөөр хүлеэгдэдэг. Юундэб гэхэдэ, тэдэнэр һурахынгаа хажуугаар ажал хэлсэдэг, тиигэд үнеэ, гахай, шубуу хайшан гэжэ үдхэхэб гэжэ мэдэдэг байна. Тэдэнэр энээниие гансал номоор, картинкануудаар мэдэдэг бэшэ, харин бодото дээрэнь үзэдэг байха юм. Тиимэ ушарһаа тэдэ мэргэжэлтэд өөрынгөө хэрэгые һайн мэдэжэ эрхилдэг.

Хүдөө ажахыдашье, промышленностьдашье тусхай дунда һургуулинуудые олоор байгуулха хэрэгтэй. Ерээдүйн мэргэжэлтэдэй түгэс шадабаритай болохоор, тэрэнээ ажалай эрхим жэшээ дээрэ, түрүү ажахынуудай жэшээ дээрэ шудалхаар ажал хүдэлмэреэ эмхидхэхэ.

Америкын Холбоото Штадуудтахи хүдөө ажахын колледжинүүд заабол полиин дунда эмхидхэгдэнхэй байдаг, тэндэхи студентнүүд өөһэдөө хүдэлдэг: хүдөө ажахын ургамалнуудые тарижа ургуулдаг, мал харадаг байна. Харин манай институдуудай һуралсалай ажахынуудта хэдэн зуун хүдэлмэришэд хүдэлгэгдэнэ. Тиихэдээ зүб гээшэ аал? Студентнэр профессорнүүдэй лекци шагнахаһаа гадна, өөһэдөө поли дээрэ, фермэнүүдтэ хүдэлжэ, хаба шадалаа туршаха, дадал дүршэл олохо уялгатай. Тиигэбэл, олоһон эрдэм мэргэжэлынь бата бэхи, ажабайдалтай нягта холбоотой байха бшуу.

Хүдөө ажахын мэргэжэлтэдые бэлдэлгын гурим хубилгаха, тэрээниие үйлэдбэридэ дүтэ болгохо гэжэ нэгэнтэ бэшэ хэлэгдэһэн байха. Учебнигүүд, программанууд нэгэл уг зорилгодо—түгэс мэргэжэлтэй, эрхим шадабаритай, хүдөө ажахыда дуратай, тэрэниие һайн мэдэдэг, хүдөө ажахын үйлэдбэриин хүгжэн һалбарха хэрэгтэ бүхы хүсэ шадабаряа зорюулжа шадахаар мэргэжэлтые бэлдэхэ хэрэгтэ — харюусахаар байха ёһотой.

Ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд — бултадаа һураха ёһотой. Инспекторнууд, эмхидхэлшэд үйлэдбэри дээрэ шадамараар хэрэглэхын, колхозууд болон совхозуудта экономическа эрхим туйлалта хангахын тула эрдэм наукын туйлалтануудые, түрүүшүүлэй дүй дүршэл шудалха уялгатай. Һураха дурагүй хүн хүдэлжэ шадахагүй. Захагүй олон захиралта үгөөд, өөһэдөө ажал хэрэг эмхидхэжэ шададаггүй хүтэлбэрилэгшэд хэблэлдэ зүб шүүмжэлэгдэнэ. Шадабаригүй хүдэлмэрилэгшэдые һэлгэжэ, шэнэ хүнүүдые, илангаяа залуушуулай дундаһаа, дэбжүүлхэ хэрэгтэй. Эдээндэ эрдэм мэргэжэл бии. Дүй дүршэлөөр багашье һаа, тэрээниие агрономуудһаа, зоотехнигүүдһээ, инженернүүдһээ, үйлэдбэриин түрүүшүүлһээ һуража абаха байха. Эрдэм наукын шэнэ туйлал[illegible] хү[illegible]дөө а[illegible] бол[illegible]босон [illegible] дахабди. Тиигэ[illegible] дабшажа шадаг[illegible]

Манай кадрнуудай эрдэм мэргэжэлээ хэрэглэхэ газар бии. Мэргэжэлтэд, эрдэмтэд, үйлэдбэриин эмхидхэлшэд, колхозууд болон совхозуудай [illegible] хын түрүүн газар тарялангай ургаса ни-лээд ехээр дээшэлүүлхэ ябадал хангаха ёһотой. Энэмнай мүнөө хүдөө ажахын шухалын шухала зорилгонуудай нэгэн болоно. Манай орон дотор 136 миллион гектар газарта орооһото ургамалнууд таригдана. Орооһото ургамалнуудай бүхы талмайн 18 миллион гектартань — намарай шэниисэ, 49 миллион гектартань — хабарай шэниисэ, 7 миллион гектартань — хүсэд эдеэшэдэг үрэһэн болохо кукуруза, 4 миллион гектартань — горох тарингдана. 1962 ондо орооһото ургамалнуудай дундуур ургаса гектар бүриин 10,9 центнер абтаһан байгаа. Бүхы дээрээ 9 миллиард пүүд орооһо тарян ургуулагдажа абтаа.

Хэрбээ гектар бүриин 30 центнер таря ургуулжа шадаа һаамнай, орооһото ургамалнуудые тарихын тула 80 миллион гектар газар хүрэхэ һэн, 1970 ондо абаха гэжэ КПСС-эй Программаар хараалагдаһан 14 миллиард пүүд ороохо таря энэ талмай дээрэһээ абтаха байна. Зүгөөр энэнэй тула колхозууд болон совхозуудта хүсэд хүрэхэ минеральна үтэгжүүлгэ үгэхэ, газарайнгаа гектар бүхэниие ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ, хүдөө ажахые зүбөөр эрхилхэ хэрэгтэ оролдосотой, нэтэрүүгээр һураха ёһотойбди.

«Байгаалиин хайраяа заяахые хүлеэжэ һуунгүй, харин тэрээниие өөһэдөө туйлаха гээшэ манай зорилго болоно» гэжэ манай гайхамшаг эрдэмтэ Иван Владимирович Мичурин айхабтар һайнаар, гоёор хэлэһэн байдаг. Нүхэдүүд, эрдэм наукын хүгжэлтын талаар, кадрнуудые бэлэдхэлгын хэмжээнэй талаар, манай арадай юрэнхы соёл болбосоролой талаар, манай ороной материальна болон техническэ арга боломжын талаар дурсагдаһан уг зорилгоёо туйлажа шадаха байнабди. Тарилгынгаа талмайе үргэдхэлгын үндэһөөр бэшэ, харин газараа эрхим һайнаар ашаглажа, минеральна үтэгжүүлгэ хэрэглэжэ, эрдэм наукын туйлалтануудые үргэнөөр нэбтэрүүлжэ, эрхим сортын ургамалнуудые ехээр тарижа, ашаг шэмэ ехэтэй үүлтэрэй мал болон шубуудые үдхэжэ, хүдөө ажахын продуктнуудай талаар оронойнгоо хэрэглэмжые, хүдөө ажахын түүхэй эдэй талаар промышленностиин эрилтые хангаха зорилго шиидхэхэ ёһотойбди. Энэ хэрэгтэ манай эрдэм, мэргэжэл, манай гол хүсэлэлгэ зорюулагдаха ёһотой.

Ерэхэ жэлдэ элбэг баян ургаса хуряажа абахын тула мүнөөнһөө һайнаар хүдэлхэ хэрэгтэй. Эрдэмтэд, үйлэдбэриин управленинүүдэй мэргэжэлтэд колхозууд, совхозуудай дүршэлтэ хүдэлмэрилэгшэдтэй хамта һанамжа дурадхалнуудые зохёон бэлдэхэ, минеральна үтэгжүүлгэ хайшан гээ һаа үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэб гэжэ зүбшэлхэ зэргэтэй. Тиигээ һаань, колхозууд ба совхозуудай хүдэлмэришэдтэ ехэ туһа болохо һэн. Өөрынгөө хүдэлмэридэ бүри нарин сэгнэлтэ үгөөд, өөһэдтөө бүри шанга эрилтэ табяа һаа, хүдөө ажахын продукци үшөө ехээр үйлэдбэрилхэ зорилгоёо амжалтатайгаар шиидхэжэ шадахабди. **(Альга ташалган).**

Нүхэдүүд! Һайн дурадхалнууд, зүбшэлнүүдые үгэһэнэйтнай түлөө, илангаяа һайн хүдэлмэриинтнай түлөө, таанадта баяр баясхалан хүргэхыем зүбшөөгыт. КПСС-эй Центральна Комитет болон Советскэ правительство саашанхи арга боломжонуудые харана. Манай уг зорилго эли, зорилгонууднай тодорхойлогдонхой. Ажал хэрэгээ бодото дээрэнь бүтээхэ шухала байна. Гэртээ бусаад байхадаа, ороохо таря бүри ехээр ургуулха зорилго бодото дээрэнь шиидхэхэ хүнүүдтэй—колхознигуудтай, совхозуудай хүдэлмэришэдтэй, инженернүүдтэй, селекционернүүдтэй, ирригаторнуудтай хамта колхозууд, совхозууд, бригадануудай арга боломжо һайтар бодожо үзөөд, тэдэниие шадамараар ашаглаха ёһотой байнат.

Минеральна үтэгжүүлгэ үйлэдбэрилгые нилээд үргэдхэжэ, тэрэниие бүри үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ, тэрэшэлэн уһалагдадаг газар тарялангаа бүхы талаарнь хүгжөөжэ, ороохото ургамалнуудай ургасые улам дээшэлүүлхын тула партиин хараалһан хэмжээнүүд коммунис байгуулалтын программа бэелүүлхэ хэрэгтэ тон шухала удха шанартай байна. Энэмнай үнэхөөрөө арад бүгэдын зорилго болоно. Тиимэһээ энэ зорилго шиидхэлгын түлөө асари ехэ харюусалгатай байһанаа мэдэрхэ ёһотойбди. Арга боломжомнай айхабтар ехэ, зүгөөр тэрэнээ зүбөөр хэрэглэхэ шухала. Хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөн дэбжэлгын талаар Советскэ Союзай Коммунис партиин XXII съездын шиидхэбэринүүдээр хараалагдаһан хэмжээндэ хүрэхын түлөө дайшалхы габшагайгаар тэмсэебди. **(Нэрьемэ, үни удаан альга ташалган болобо).**

РОСТОВ-на-ДОНУ. Эндэхи «Ростсельмаш» заводой бүтээн гаргаһан машинануудые ашаалан ябуулдаг талмай дээрэ ашаалалгын хүдэлмэри үдэр һүнигүй үргэлжэлүүлэгдэнэ. Сүүдхэдээ 250 самоходно комбайнуудые вагонуудта тээбэрилэн, оронойнгоо элдэб область, хизаарнуудта болон гадаадада ябуулдаг байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Ростсельмаш» заводой машина ашаалха талмай.

ТАСС-ай фотохронико.

Малаа шахажа, бэлшээжэ таргалуулха

Шалгалта юу харуулааб

Аргань адли аад, ажалайнь дүн ондоонууд

ТҮРҮҮ МАЛШАДАЙ ЖЭШЭЭ

Хориин үйлэдбэриин управлениин Анаагай совхоздо үни удаан саг соо адууһа мал харууһалжа, баян дүй дүршэлтэй болоһон малшад олон. Тэдэнэй тоодо совхозой 4-дэхи фермын малшан Чимит Будаев оролсоно. Энэ нүхэр урдандаа механизатораар ажалладаг байһанаа, үнгэрөөшэ хабар малшан болохо гэжэ шиидэд, совхозой дирекцидэ хандаһан байгаа. Уданшьегүй 180 толгой хашараг, гунжадые өөрынгөө нүхэр Цырма Гончиковатай тушаажа абаад, харууһалжа эхилээ.

Ажал хүдэлмэридөө үнэн зүрхэнһөө хандажа, оролдосотойгоор ажаллаһанай ашаар нүхэр Будаевтан зундаа һайн үрэ туйлаа. Гансахан август һарада тэрэнэй гүүртын малай шэгнүүр бүхыдөө 52 центнерээр нэмэһэн байгаа. Толгой бүриинь шэгнүүр үдэртөө 960 граммаар дээшэлһэн болоно.

Сентябрь һарадашье энэ гүүртынхид һайнаар ажаллаа. Ногооной хагдаржа, шэмэ багатай болохолоор малаа үбһэ, тарянай хуряагдаһан сабшалан, полинууд дээгүүр бэлшээжэ эхилээ. Хагданда бэлшэһэн мал түргэ түргэн уһа уудаг. Тиимэһээ нүхэр Будаев малаа үдэртөө 4—5 дахин уһалдаг. Үнгэрһэн һарада малайнь шэгнүүр хагдаржа эхилээ. Мүн бэлшээридэ малай эдихэ ногооншье хоморлоо. Зарим газартань сентябриин 20-доор саһан ороһон байна.

Хэды тиимэ байгаашье һаань, малдаа юрэдөөшье нэмэлтэ тэжээл үгөөгүй, гансал шэмэгүй хагданда бэлшээтээ. Мүн адууһа малаа үзүүр ногоондо, ороохо тарянай хуряагдаһан полинууд дээрэ бэлшээхэ аргатайшье байгаа. Теэд эбэртэ бодо малай фермые даагша И. И. Ильин, зоотехник М. Д. Бадмаев гэгшэдэй хүдэлмэридөө харюусалгагүйгөөр хандаһанһаа боложо, тиимэ юумэ хэгдээтүй байшоо.

Тиимэһээ адууһа малайнь шэгнүүр сентябрь һарада тон багаар нэмэһэн, зарим гүүртэнүүдтэ доошолһоншье баримта бии.

Гол шалтагааниинь юун байгааб гэхэдэ, эндэ бэлшээн, шахан таргалуулагдажа, гүрэндэ тушаагдаха малай тусхай гүүртэнүүд эмхидхэгдээгүй, энээндэ анхарал табигдаагүй байна.

ШАХАГДАХА МАЛАЙ ГҮҮРТЭНҮҮД ЭМХИДХЭГДЭЭГҮЙ

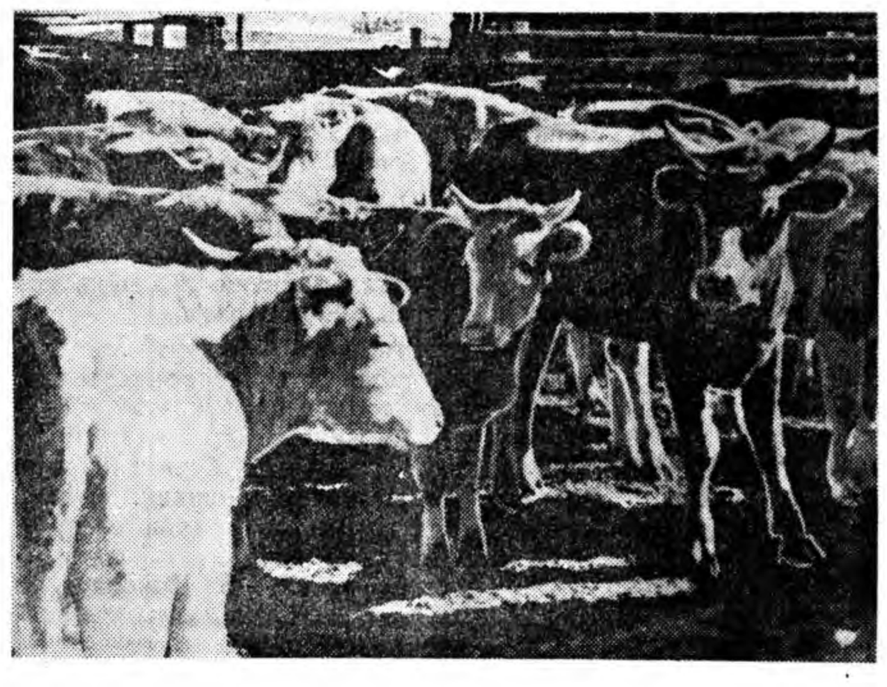
«Намар, үбэлэй сагта эбэртэ бодо мал бэлшээн, шахан таргалуулха тухай» КПСС-эй обкомой бюрогой, республикын Министрнүүдэй Соведэй тогтоол баталагдан абтаһаар һара үлүүтэй болобо. Тэрэ тогтоол соо үйлэдбэриин управлени, колхоз болон совхозуудта мал шахаха даабаринууд үгтөөд, сентябриин 10 болотор шахалгын тусхай гүүртэнүүд эмхидхэгдэхээр хараалагдаа һэн.

Энэ тогтоол бэелүүлхэ талаар Анаагай совхоздо ямаршье ажал хэгдээдүй. Нэгэшье фермэдэ шахан таргалуулагдаха мал илгагдажа, тусхай гүүртэнүүд бии болгогдоогүй. «Хэды мал шахагдахаб, ямар рационоор хооллуулагдахаб, шэгнүүрыень хэды шэнээнээр нэмээхэ түсэбтэй байнабта» гэхэ мэтын асуудалтайгаар совхозой главна зоотехник Ц. Ц. Ринчиновтэ хандахадамнай:

—Шахагдаха мал илгагдаагүй, гүүртэнүүд үшөө бии болгогдоогүй байна. Түсэб, рационшье табигдаагүй,—гэжэ харюусаа.

Мал ажалда хабаатай тушаалта хүнүүд энэ совхоздо олон. Главна зоотехнигһээ гадна, фермэ бүхэндэнь зоотехник болон эбэртэ бодо малай гүүртэнүүдые даагшад бии. Эдэнэр лэ адууһа мал шахан таргалуулха асуудалда үдэр бүри һаналаа хандуулжа, тэрэ шухала хүдэлмэриие эрхилхэ ёһотой байгаа бшуу. Теэд тэдэнэй нэгэниинь шье намартаа мал шахан таргалуулха хүдэлмэри биратайгаар эмхидхэнэгүй.

Малшадай дунда ойлгууламжын хүдэлмэри тон һулаар ябуулагдана. Нэгэшье малшан үнгэрөөшэ һарынгаа ажалай дүн мэдэнэгүй. Малшадай ажаһуудал тухай анхарагданагүй. Фермэ, гүүртэнүүд дээгүүр хөөрэлдөөн үнгэргэгдэнэгүй, уряа лозунгнуудшье байхагүй.

Үдэрэй 11 час. Шахан таргалуулагдаха хашараг, буруунууд «хаан таргалуулагдажа» байна. Ф. СОРОКИНОЙ фото.

МАЛЫНЬ ТУРАЖА ЭХИЛЗЭ

Анаагай совхозой 5-дахи фермын ехэнхи мал Анаа голой эхиндэ—Хөөмэй, Майла-Горхон гэжэ нютагуудта байрладаг. Энэмнай үртэм һайн ногоотой, сэбэр һайхан уһатай газар. Тиимэһээ зунай сагта адууһа мал бэлшээн таргалуулхада ехэл таатай байдаг.

Үнгэрөөшэ зун тэндэ хэдэн зуугаад эбэртэ бодо мал бэлшээгдэжэ, июнь—август һаранuудта нилээд таргалһан, шэгнүүрынь ехээр нэмэһэн юм.

Теэд фермын мал Анаа голойнгоо эхиндэ сентябриин дүүрэтэр байгаа. Тэндэнь намарай түрүүшын хүйтэн болоод, августын хуушаар ногоон сүүдхэдээ 630 граммаар нэмэһэн байна.

Мүн совхозой малшад Н. Максарова, И. Лужников ажал хүдэлмэридөө һайнаар хандажа, харууһалдаг малайнгаа шэгнүүрые ехээр нэмээнэ.

Намар боложо, ногооной хагдараашье һаа, малай бэлшээри һайнаар эмхидхэн, шэгнүүрыень ехээр нэмээхэ арга бии гэжэ түрүү малшадай жэшээ эли тодоор харуулна. Теэд тэдэнэй түрүү дүй дүршэл бусад малшадта ойлгуулагдажа, бултанай шадабари болгогдоогүйнь гэмшэлтэй.

МАЛ ШАХАХА НЭРЭТЭЙ ААД...

Хориин управленидэ мал шахан таргалуулха Ааланай совхоз бии юм. Энэ ажахы колхоз, совхозуудһаа адууһа мал тушаажа абаад, һайнаар шахан таргалуулаад, ехэ шэгнүүртэйгээр гүрэндэ худалдаха гол зорилготой. Теэд ажал хүдэлмэриин халирхай муугаар эмхидхэгдэһэнһээ боложо, энэ ажахынхид өөһэдынгөө нангин уялга биратай һайнаар бэелүүлжэ шадаагүй байһаар.

Совхозой 2-дохи отделениин түб һууринда дутэхэнэ А. А. Гребенщиковэй бүлынхидэй харууһалдаг малай гүүртэ байдаг. Сентябриин 29-дэ энэ гүүртэ хүрэжэ ерэхэдэмнай, хорёо соонь 180-яад хашараг хаалгатай, мөөрэлдэжэ байба. Үдэрэй 11 часай үе. Энэ гүүртын мал үсэтэлдэрэй бэлшээриһээ асаргадаһаар эдеэлээ, уһалатдаашьегүй, 14—15 час соо хорёодоо хаалгатай байба. Эдэ мал харахадаа, шахагдажа байһан гэжэ хэлэлтэй аал? Үгы даа, шахалгада байһан мал үглөөнэй бүрүүлээр бэлшээридэ гаргагдаад, үдэшын харанхы болотор харюулганда ябаха зэргэтэй гэжэ хүн бүхэн хэлэхэл байха.

Нээрээшье, совхозой хүтэлбэрилэгшэд малшадай ажаһуудалай эрилтэ хангаха асуудалнуудта анхарал багаар хандуулна, малшадые материальна талаар урмашуулха хэрэг биратайгаар эмхидхэнэгүй, зоной дунда хүмүүжүүлхы хүдэлмэри ехэ үрэтэйгөөр ябуулха гэжэ оролдоногүй.

Эндэхи малшад ямар һарада малайнгаа шэгнүүрые хэды граммаар нэмээһэнээ мэдэнэгүй. Энээн тухай совхозой 1-дэхи отделениин счетовод Б. Гомбоевшье мэдэнэгүй.

—Нэгэ гүүртын мал һара соо хэды дахин һэлгэгдэжэ байдаг. Тиимэһээ сүүдхэ соо шэгнүүрынь хэды шэнээн нэмээб гэжэ мэдэхын аргагүй юм,—гээд нүхэр Гомбоев бэеэ сагааруулхые һэдэбэ.

Гүрэндэ тушааһан эбэртэ бодо малай шэгнүүр дунда зэргээр хэды килограмм болоноб гэжэ асуухада, «260—270-һаа үлэдэггүй» гэжэ нүхэр Гомбоев харюусаа. Мал шахаха нэрэтэй аад, иимэ шэгнүүртэй мал гүрэндэ худалдажа байхадаа, зонһоо гайхахаа яанаб?

**

Адууһа мал бэлшээн таргалуулхада таатай һайн намарай саг үнгэржэ байна. Тиимэһээ Хориин үйлэдбэриин управлениин, Анаагай, Ааланай совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, илангаяа фермэ болон отделенинүүдые эрхилэгшэд, зоотехнигүүд намар, үбэлэй сагта шахан таргалуулха малаа ойрын сагта илгажа, тусхай гүүртэнүүдые эмхидхээд, тэдэнэй харууһа, тэжээл һайнаар эмхидхэхэ хэмжээнүүдые дары абаха зэргэтэй. Мүн малшадай ажаһуудалай асуудалнууд мартагдаха ёһогүй.

Рейдовэ шалгалтада хабаадагшад:

Е. Жигжитова, Улаан-Үдын хүдөө ажахын техникумэй практикантка; **М. Сергеев,** ВЛКСМ-эй Хориин комитедэй секретариин орлогшо; **В. Абидуев,** «Шэнэ Үдэ» газетын хүдэлмэрилэгшэ; **Б. Ванчиков,** манай тусхай корреспондент.

Туранхай мал тушаагдана

Ажахынуудһаа абаһан адууһа малаа түргөөр шахан таргалуулжа, эрхим шанартай мяха тушааха харюусалгата зорилго Зэдын совхозой үмэнэ табигдана. Энэ ажахы хүндэтэ уялгаяа хэр зэргээр бэелүүлжэ байна гээшэб?

—Мал худалдажа абаха 9 һарынь түсэб дүүргэдээ гэхэ гү, али 50 гара мянган центнер шэгнүүртэй мал абтаа. Үйлэдбэриин управлениин баталһан графигай ёһоор мал тушаагдана. Тэрэнэй эсэстэ ажахымнай ашагтай олзотойгоор хүдэлнэ,—гэжэ совхозой директор нүхэр Р. И. Григорьев хөөрэнэ. Теэд совхозой хүдэлмэридэ дутуу дунда зүйлнүүд олон бии.

Һаяхан арадай шалгагшад эндэхи совхозой ажал хэрэгтэй танилсаһан байна. Мал абаха бэлэдхэлэй пунктнуудай, отара, гүүртэнүүдэй малшадай хүдэлмэри шалгажа үзэхэдэ, олон дутагдал элирүүлэгдэбэ.

Эндэхи совхоз мал абадаг пунктнуудаа һайнаар түхеэржэ бэлэдхээгүй байшоо. Жэшээнь, Талын булагай, Тужын, Торейн пунктнууд олон мал нэгэ доро абажа шадахагүй байна. Юуб гэхэдэ, тэндэ хашаа хорёонь уйтан, шэгнүүрынь бага. Тиимэһээ тушаагдахаяа асаргадаһан малай хэдэн часаар һаатаха ушар үзэгдэнэ. Гадна мал тушаан абаха зарим хүдэлмэрилэгшэд гүрэнэй инструкциин эрилтые бэелүүлнэгүй. Байгша оной июнь һарада нүхэр Андреев Ленинэй нэрэмжэтэ колхозһоо хүсэ шадалаарнь илгагдаагүй 740 толгой эрье хонидые гүүртын дансын үндэһөөр абаһан байна. «Коммунизм» колхозой 1760 толгой эрье хонидые абаха зуураа, Талын булагай пунктын хүдэлмэрилэгшэ нүхэр Мухолзоев малай хүшэ тамирые 3346 түхэриг доогуур харуулһан байба. Партийно-гүрэнэй хиналтын комитедэй эрилтээр тэрэ мүнгэн «Коммунизм» колхоздо бусаагдаа. Тиихэдэ Тужын пунктда мал тушаалга 2—3 часаар һаатаһан байна.

Совхозой 1-дэхи отделени (эрхилэгшэнь нүхэр Корнев) байгша оной январь һарада ажахынуудһаа 263 толгой туранхайшаг, 95 толгой туранхай бодо мал абаһан байба. Теэд үбһэ тэжээл хэды элбэгтэйшье байгаад, тэндэхи хүдэлмэрилэгшэд малаа таргалуулхын тула оролдоогүй байшоо. Иимэл шалтагаанһаа Улаан-Үдын мяханай комбинадта 240 толгой туранхайшаг, 91 толгой туранхай мал тушаагдаа. Мүн январьда 174 туранхайшаг, 354 толгой туранхай хонид гүрэндэ тушаагдаһан байна.

Зунайи һаранууд мал бэлшээжэ, шахажа таргалуулха эгээл таарамжатай хаһа саг болоно. Теэд совхозой хүтэлбэрилэгшэд энэ хэрэг ёһотоор эмхидхэнэгүй. Август һарада хүсэ шадал муутай олон мал тушаагдаа.

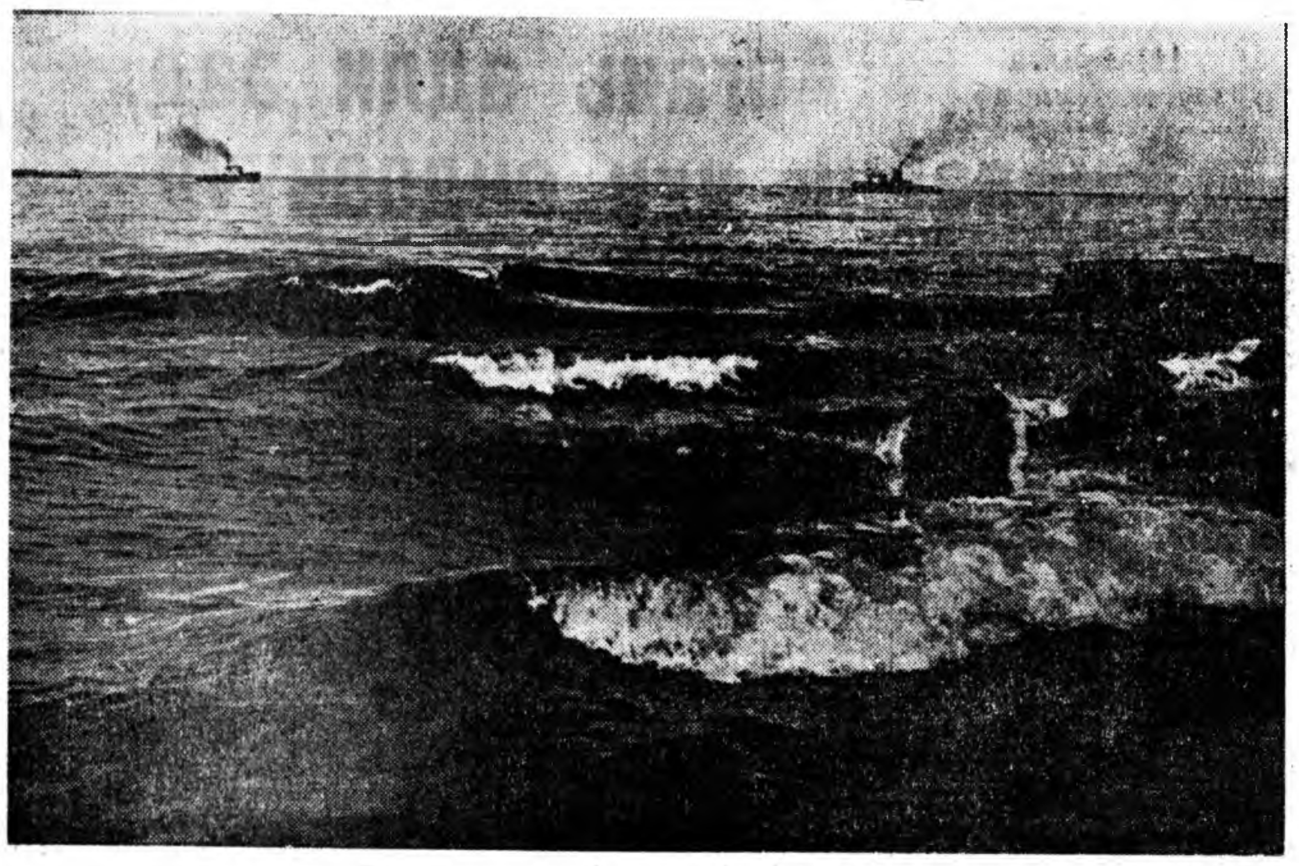
Зэдын мал шахан таргалуулха совхоз бэлшээрээр, үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ сабшалангаар бага гэжэ арадай шалгалтын түлөөлэгшэд элирүүлээ. Эндэ һайнаар түхеэрэгдэһэн үбэлэй нэгэшье байра үгы. «Бурцелинстрой» гэжэ барилгын предприяти уялгаяа хаһа болзортонь дүүргэнэгүй.

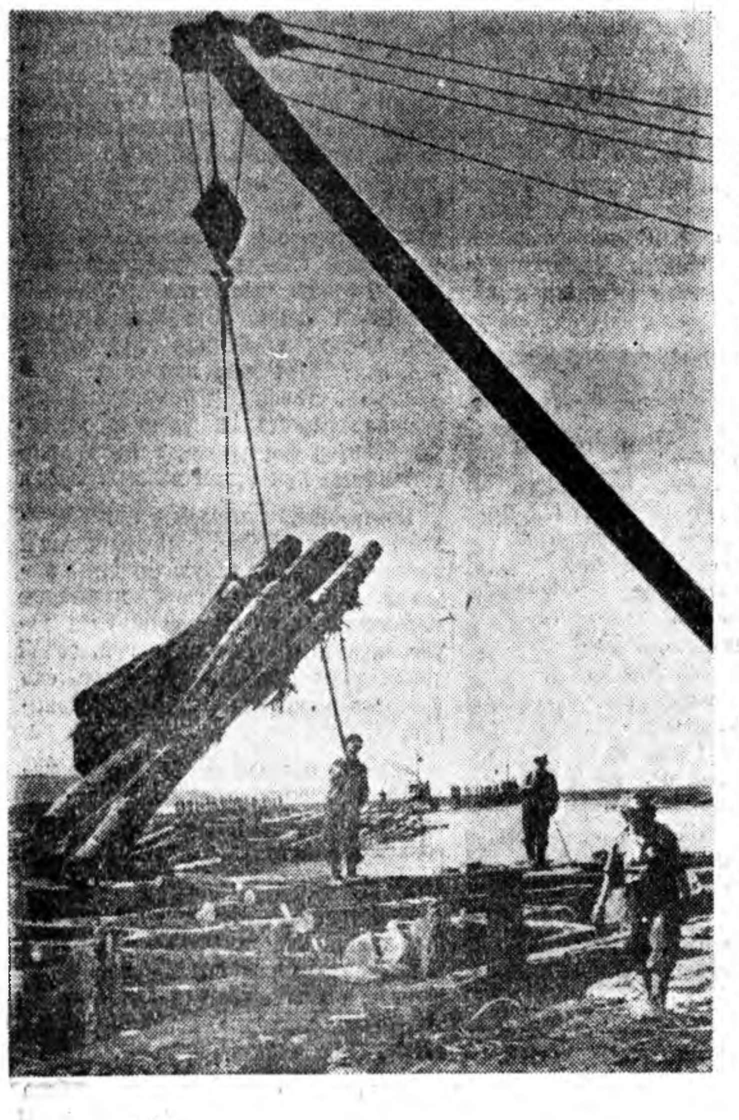
Совхозой хүтэлбэрилэгшэд эдэ дутагдалнуудаа усадхажа, ажалаа һайжаруулха таарамжатай хэмжээ абаха бэзэ гэжэ найдагдана.

А. Шатуев.

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи нюур
1963 оной октябриин 6.

Түрхэ гол дээрэ...

Эхэ орондоо барилгын модо бэлэдхэгшэд үбэлэй шэмэрүүн хүйтэнһөө урид хараалагдаһан түсэбөө дүүргэхын хойноһоо шармайн оролдоно. Жэшээнь, Байгалай леспромхозой модошод бэлэдхэһэн модоёо тусхай далайн сигаранууд болгон, һаланууд дээрэ ашаад Байгал далайгаар Выдрино станци хүргэдэг юм. Эндэһээ вагонуудта ашагдажа, арадай ажахын барилгануудта эльгээгдэдэг юм. Далайн ехэ долгиндо һандархагүй, бүхөөр хэгдэһэн һаланууд үдэр бүри далайн долгиндо үлгыдүүлэн аян замдаа мордохуулагдана. Түрхэ гол дээрэ энэ һалануудые уядаг бригада бүхэн харюусалгатай ажалаа шанар һайнтайгаар хэжэ, бусад нүхэдтөө ажалай үльгэр жэшээ харуулна. Ажал хүдэлмэреэ шударгы бэрхээр бүтээжэ һураһан эдэнэр октябрь һарын эхеэр 291.600 кубометр барилгын модо далайгаар урадхуулаад байнхай. Жэлэйнь түсэб 296 мянган кубометр юм.

Агуухэ Октябриин һайндэрэй ажалай вахтада жагсаһан тус леспромхозойхид модо урадхуулгын хаһа дүүрэтэр түсэбһөө гадуур 15 мянган кубометр модо бэлэдхэжэ, оронойнгоо барилгануудта эльгээхэ гэһэн уялга абанхай. Зураг дээрэ: Түрхэ гол дээрэ далайн сигаранууд бэлэдхэгдэжэ байна.

В. Николаев.

Улаан-Үдын һонин

✦ Республикымнай дээдэ һургуулинуудай нэгэн — Зүүн-Сибириин библиотекын институт жэл ерэхэ бүри үргэдхэгдэжэ, улам олон хүнүүд һуралсадаг болобо. Мүнөө тэндэ 1500 гаран хүн һуралсажа байха юм. СССР-эй олон үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэдһөө гадна Монголой Арадай Республикын олон студентнэр тэдэнэй дунда бии. Хамта дээрээ 23 үндэһэ яһатанай хүбүүд, басагад — тус институдай студентнэр.

✦ Улаан-Үдын ТЭЦ ЛВРЗ-гэй соёлой ордон шадар байрын табан дабхар гэр барижа һаяхан ашаглалгада оруулба. Тэрэ гэр 86 байратай. Баригдаһан шэнэ гэрэй доодо дабхарта горпищеторгын хоёр магазин нээгдэхэ.

✦ Локомотив-вагон заһабарилгын заводой кузнечно болон металлоконструкциин цехүүд ой модоной промышленностиин захилаар ашагдаһан модо уяха түмэр уяа (стяжка) энэ жэл соо үйлэдбэрилэн гаргажа эхилээ. Жэл соо 1 миллион хэһэг тиимэ стяжка бүтээгдэн гаргагдахаар хараалагдана.

✦ Улаан-Үдын трамвайн парка жэл ерэхэ бүри улам үргэдхэгдэнэ. Мүнөө жэл «КТМ-2» маркын 5 шэнэ поезд абтажа, городой лини дээгүүр табигдаа. Жэлэй эсэс хүрэтэр үшөө нэгэ поезд асарагдахаар хүлеэгдэнэ.

✦ Октябрьсиа районой Горькиин нэрэмжэтэ тосхондо 60 хүүгэдэй байха саад-ясли сентябрь һарада нээгдэжэ, тэндэхи үхибүүд шэнэ гэртээ байрлуулагдаба. Мүн тус районой В. Терешковагай нэрэмжэтэ гудамжада 120 хүүгэдэй байха саад-яслии барилга дүүргэгдэхэ ойртуулагдаба. Октябриин һайндэрэй урда тээ хүүгэдэй энэ байра бэлдэгдэхээр хараалагдана.

✦ Горькиин нэрэмжэтэ республиканска библиотекэ культурно-гэгээрэлэй ехэхэн эмхи. Эндэхи номой жаса тон баялиг. 346549 боти ном библиотекын фондо тоологдоно. Уншагшадайнь тоо улам олошоржо, 10861 хүн болобо. Байгша оной үнгэрһэн 11 һарын туршада 12370 хүн библиотекэдэ орожо, 348615 ном абажа уншаһан байна.

ТАЛААН ТУРШААД...

Лотерейн билет арад зоной дунда ульгамаар тараагдана. Жэлэй эсэс хүрэтэр нэмэлтэ — үшөө хоёр — долоодохи, наймадахи тираж гаргагдаха. Шүүбэриин үслови гол тиражтай адлихан байха. Нэмэлтэ хоёр тиражай гаргагдахатай хамта шүүбэрийтэ тиражай гаргалгын болзор хубилгагдаанхай.

Табадахяа гаргагдаһан лотерейн биледы гансахан Улаан-Үдэ хотын нөөсэлгын кассанууд 22 мянга гаран түхэриггэ худалдаһан байха юм. Лотерейн билет ехээр тараалга хэдэн зуун хүнүүдтэ ехэ олзо олгоо.

Леспромхозой хүдэлмэришэн Иван Николаевич Пантелеев ехэ шүүбэридэ тудаһан бэяраа нүхэдтөө дуулгаа. 30 мүнгөөр 590 түхэригэй «Планета» мотоцикл шүүжэрхёо ха юм.

Республикын газетын издательствын хүдэлмэрилэгшэ В. П. Иванова, гэрэй эзэн эхэнэр Мария Федоровна Иванова гэгшэд хүлөөр оёдог оёдолой машина шүүһэндээ урматайнууд.

Хубсаһа угаадаг машина шүүһэн биледүүдые А. А. Перевалова, Л. Р. Заборская, ковёр шүүһэн биледүүдые Т. Г. Павлова, А. Иващенко, М. Н. Давыдов гэгшэд нөөсэлгын кассада асаржа харуулбад. Михаил Яковлевич Шлепаховский гэгшэ 210 түхэригтэ «Мир» холодильник шүүһэн байна.

Хэдэхэн үдэрэй туршада Улаан-Үдын нөөсэлгын кассануудта иимэнүүд шүүбэринүүдэй тудаһан биледүүд асарагдаа гэхэдэ: «Планета» гэжэ 2 мотоцикл, «Мир», «Ока», «Саратов-2» гэжэ 5 холодильник, хубсаһа угаадаг 9 машина, оёдолой 11 машина, 17 ковер болон бусад орόно. Хамта дээрээ 12 мянган түхэригэй шүүбэри түлэгдэбэ. Шүүбэри түлэлгэ үшөө үргэлжэлүүлэгдэһээр.

Лотерейн зургаадахи гаргалгын биледүүдые арад зон олоор абана. Тэрэнэй тираж 1963 оной октябриин 7-до болохо. Лотерейн билет шамдажа абагты!

А. Половников.

БУРЯАД ҮНЭН

4-лэхи нюур
1963 оной октябриин 6.

Алтан намарай хэшэг

Хуһа, шэнэһэн, уляангир үрдилдэжэ байгаад набша намаагаа намарай хурса наранда шаража абаха гэһэндэл шаб шарахан шэлбэһэ, набшануудаа һэр һэрхэн һэбшээндэ долгилуулна. Улаан-Үдэ городой һургуулиин һурагшад алтан намарай һүүлшын хэшэгтэ хүртэхөөр, сэбэр агаарта амархаар жэл бүхэн ой тайгаар гарадаг заншалтай болонхой.

Алтан намар! Яагаашье гоё, сэнгүү гээшэб! Баһал энэ жэлдэ шаг шууяата хүбүүд, басагад Дээдэ Онгостойн үзэсхэлэнтэ гоё һайхан ойн соорхойдо һаяхан сугларжа, заншалта ёһоор һайндэрлэбэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ эндэ 200 эдир һурагшад суглараа һаа, харин энэ жэлдэ 300 гаран хизаар ороноо шэнжэлэгшэ биолог, геологууд суглараа бшуу.

Хизаар ороноо шэнжэлэгшэд-аяншалагшадай «Алтан намарай» һайндэртэ сугларһан городой һурагшадта ГорОНО-гой инспектор А. В. Тыхешкин хандахадаа, эдэнэртэ табан шухала даабари үгэбэ.

Һурагша бүхэн ирагуу гоё хүгжэм доро алхалалдан ошожо, штабайнгаа начальник А. С. Плужниковаһаа эдэ табан даабаринуудаа абана. Эндэһээ зүг бүхэн тээшээ тараһан эдэнэр гурбахан часай туршада даабаряа дүүргээд, бусажа ерэхэ байгаа бшуу.

...Байгаалиин хэбтэшэ бэдэрхээр аян замда мордоһон бүлэг һурагшад Сэлэнгэ мүрэнэй эрьеһээ аппатит, аметист, гранит болон бусадые олонхой бусажа ерэбэ. Эдэнэрэй дундаһаа 2,26-дахи һургуулинуудай һурагшанар Иринчеев Леша, Костин Витя гэгшэд олоһон хэбтэшэ баялигайнгаа нэрэ, түхэлые тон зүбөөр бэшэжэ асарһанайнгаа түлөө, командадаа 21 очко бэшүүлнэ. Тииһээршье байтар бусад һурагшадынь намарай гоё һайхан сэсэгүүд болон бусад олзонуудаа баринхай штабтаа бусажа ерэнэ. Алтан намарай һайндэртэ сугларһан һурагшад сй соогуур аяншалхадаа һонин һонин олон зүйлнүүдые хараһан, үзэһэн, ажаглаһан байна.

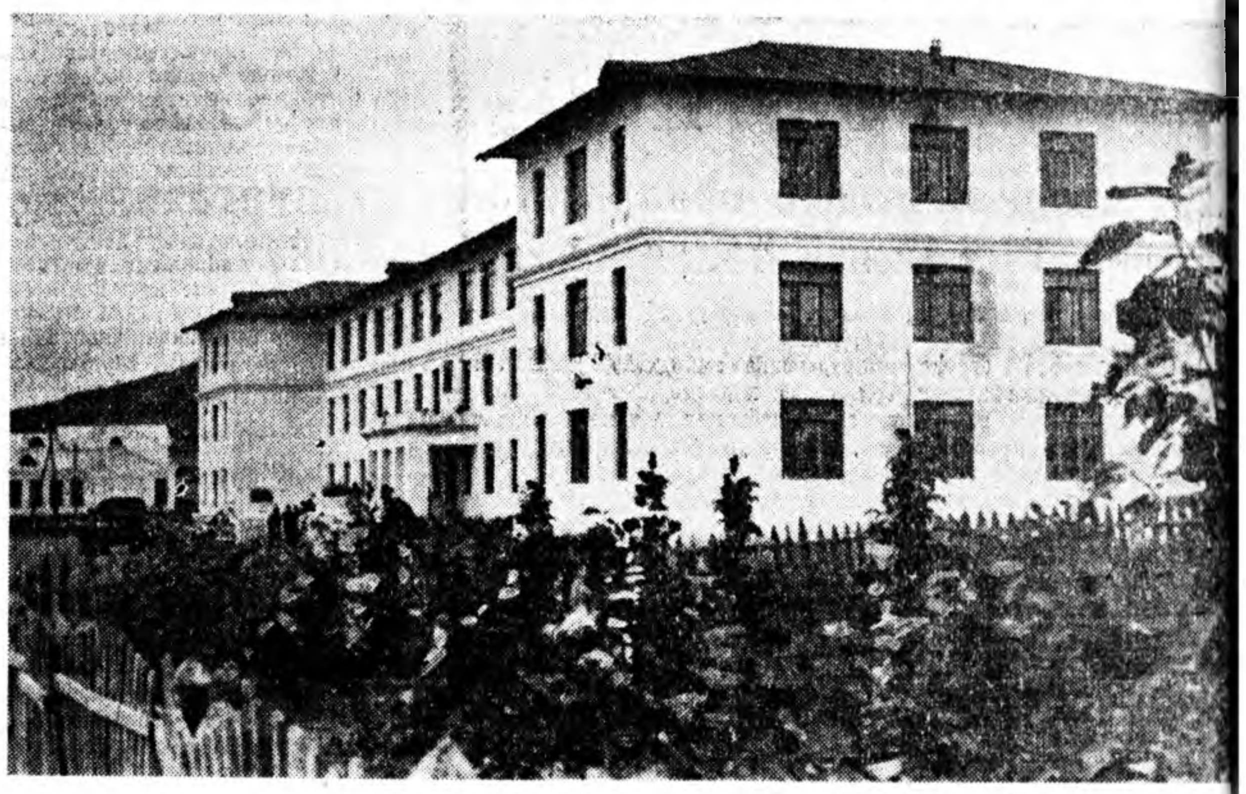
Һурагшадшье булта сугларжа, һонирхолтой дүн гаргагдаба. Эдэнэр сооһоо 16-дахи һургуулиинхид шалгаржа, алтан намарай дамжуулгын шанда хүртэһэн байна. Тиихэдэ арба нэгэн жэлэй һургуулиин һурагшад сооһоо хоёрдохи һургуулиин аяншалагшад эрхимлээ. Мүн эрхим һурагшад Буряадай АССР-эй гэгээрэлэй министерствын грамотануудаар шагнагдаа.

Алтан намарай һайндэртэ хабаадалсаһан һурагша бүхэн шэнэ, һонин юумэнүүдые мэдэжэ, хаража гэр гэртээ тараһан байна.

В. ДОБЕЛЬ.

ЗАМАЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

МОНГОЛ ҺАЙХАН ОРОНД[О]

Аха дүү Монгол орондо айлшалха болоһон манай республикын профсоюзай делегаци ябаха үдэрөө хүлеэжэ ядан, аян замда бэлэдхэбэ. Эртэ үглөөгүүр. Тэнгэридэ малгайншье шэнээн үүлэгүй, сэлмэг һайхан, агаар тунгалаг. Бидэнэр «Хани барисаанай» автобусто һуужа, елэгэр хара асфальтаар хушагдаһан Хяагтын дардам харгыгаар хэдэн часай туршада табилуулбабди. Хэр угһаа хойшо хани барисаатай болоһон хоёр гүрэнэй хилэ хүрэжэ, хүршэнэрэйнгөө — Сэлэнгэ аймагай профсоюзай түлөөлэгшэдтэ аха дүү, хани ёһоор угтагдажа, хэдэн машинада һуугаад, аян замаа саашань үргэлжэлүүлээ һэмди. Хэдэн арбаад километр ябаад байхада, үндэр үндэр сагаан байшангуудаараа зэрэлгээ татаһан Сэлэнгэ аймагай түб — Сүхэ-Баатар хото харагдаба.

— Манай хото хүрэжэ ерэбэ гээшэт. Иигээд лэ эндэхи предприятинуудаар ябажа, хотымнай гоё һайханиие хараха, үзэхэ, танилсаха болобот, — гэжэ хилэ дээрэ маанадые угтаһан Сүхэ-Баатар аймагай профсоюзай түлөөлэгшэ нүхэр Донитар хэлээд, бултаниие мнай һаруул һайхан байрада оруулжа түбхинүүлбэ...

Тиигэһээршье байтар манай аяншалха «тэргэ» — ногообтор һаарал үнгэтэй уужам гоё автобус хүрэжэ ерэбэ.

— Мүнөөдэр манай хараалһан түсэбэй ёһоор, Сүхэ-Баатар хотын томо предприятинуудай нэгэн — гурилай комбинат, арадай ажахын туйлалтануудые харуулһан выставкэ хаража үзэхэ болонобди. Тэд хаанаһаань эхилээд хаража үзэхэдэ зохид бэ? — гээд манай хүтэлбэрилэгшэ Донитар бултандамнай хандаһан шэнгеэр асууба.

— Өөһэдөөл мэдэхэ бэшэ гүт. Маанадта хаанаһаашье эхилжэ хараха, үзэхэдэмнай хамаагүй бэшэ гү — гэжэ маанадай нэгэн харюусана.

Тиигэбэл тэрүү тэрэ — выставкэ хүрөөд саашалая, — гээд манай хүтэлбэрилэгшэ бидэнээ машинада һууxыемнай урина... Выставкын таһаг бүхэндэ хотын ургалта, хүгжэлтые шата шатаарнь хубаажа, айхабтар тодо һонороор харуулһан диаграмма, тоо, баримтанууд бултанай анхаралые татана. Сэлэнгэ аймагай ургалта, хүгжэлтэтэй тоб байса танилсаад, эндэһээ машинадаа һуутаад ябахада бидэнэрэй досоо ямар бэ даа, нэгэ бахардама баяр түрэнэ. Хэрбээ эдэ түүхэдэ орохоор түхеэрэгдэһэн гоё һайхан выставкын баримтануудые хараагүйгөөр, ехэ ехэ барилга, һургуули үйлэдбэри ябууд заажа, харуулжа үгөө һаань, балай тиимэ мартагдашагүй юумэ хадууглаха, үлэхэгүй байһаниинь элитэ.

Сүхэ-Баатар хотын гол дунда жэрыһэн мантан томо сагаан байшантай «Мелькомбинат» хүрэжэ ерэбэбди. Тус комбинат Монголой Арадай Революциин 40 жэлэй ойн һайндэртэ — 1961 оной июль һарада ашаглалгада оруулагдаһан байгаа. Комбинадай барилга, түхеэрэлгэнь манай Совет гүрэнэй туһаламжаар бүтээгдэһэн юм. Мүнөө тус комбинат жэлдээ 25—30 мянган тонно таряа татажа, оронойнгоо ажалшадые гурилаар хангана. Комбинадай цехүүдээр ябажа, харахада бүхы ажалынь оньһон аргаар бүтээгдэнэ, дотороо сэбэрээршье түхеэрэгдэнхэй.

— Манай комбинадай олохон хүдэлмэришэд танай — Улаан-Үдын мелькомбинадта ошожо, тэндэ түрүү ажалай дүй дүршэлтэйнь танилсажа, ажалдаа горитойхон амжалта туйладаг болоо. Бидэнэй — хоёр ехэ комбинадай хоорондо хани халуун харилсаа холбоон мүнхэжэнхэй, — гэжэ тус комбинадай главна инженер Балдандорж омогорхон хөөрэнэ.

Үглөөдэрынь Сүхэ-Баатарай болон аймагай шэнэ барилгануудые барилгын материалнуудаар хангадаг модо болбосоруулгын комбинат хүрэжэ, баһал ажал, хүдэлмэритэйнь танилсаа бэлэйбди. Комбинадай уужам, һаруул цех бүхэнэй ажалынь булта оньһон аргаар хэгдэнэ, бүтээгдэнэ, хаража байхада урматай, гоёшье.

— Комбинадай хүдэлмэришэдэй байра байдал хэр зэргэ хангаданхайб? — гээд маанадай нэгэн һонирхоно.

— Комбинадай, мүн Сүхэ-Баатар хотын ажалшадай дунда гэр байрагүй хүдэлмэришэн гэжэ байхагүй. Айлай нэгэ бүлэ бүхэндэ 17 дүрбэлжэн метр талмай хүртэнэ, — гэжэ комбинадай директор Буянтогтох хөөрэнэ.

Эхэ орондоо социализм байгуулхын түлөө унаһан малгайгаа абаха забдагүй ажаллажа байһан Сүхэ-Баатар хотын үйлэдбэриин газарнуудтай танилсаһанай һүүлээр, манай делегаци түбэй һургуули, аймагай хүдөө ажахын Шаамардахи хүдөө ажахын нэгэдэл, үрэ-жэмэсэй станци хүрэһэн байна.

Бүмбэцэндын нэрэмжэтэ Сүхэ-Баатар хотын арба нэгэн жэлэй һургуулиин һурагшад манай делегациин ерэһэндэ зорюулжа, һайндэрэй жагсаал, угталга үнгэргөө.

— Совет арадай түлөөлэгшэд, манай хүршэнэр — Буряадай АССР-һээ ерэһэн айлшадтаа аян замдаа һайн һайхан ябахыень юрөөе, — гэжэ тус һургуулиин директор Баасанжавай хэлэхэтэйнь зэргэ, хонгёо хоолойто үхибүүд баглаа сэсэгүүдые айлшадтаа барюулна, горнын абяан угтамжын марш наадана, нэрьемэ альга ташалган талмай дүүрэн зэдэлбэ. Һуралсалай энэ жэлһээ арба нэгэн жэлэй болгогдоһон тус һургуули шэнэ ёһоор һуралсалаа эмхидхэжэ, үйлэдбэри шудалдаг болоһон байна. Һургуулиин һаруул гоё класс бүхэндэ ороходо ариг сэбэр, аятай зохидхон. Эндэ һуралсаһан ахалагша классай һурагшад һургуули дүүргэһэн үнэмшэлгэ абахатайтаа зэргэ токарь, слесарь, модоно дархан, басагадынь — уран нарин гартай оёдолшон гэһэн мэргэжэлтэй болохо байна. Тус һургуулида хамта дээрээ 19 элдэб мэргэжэлэй кружок бии.

Сүхэ-Баатар хотоһоо гушаад модоной газарта түбхинэһэн тус аймагай хүдөө ажахын Шаамардахи хүдөө ажахын нэгэдэл ерэгдэбэ. Тус дэлэй дэргэдэ аймагай [...] ажахын гол мэргэжэлтэды[...] лэдхэдэг механизаторай һ[...] ли бии. Энэ һургуули [...] 300 мэргэжэлтэдые бэл[...] ажалай арюун замда га[...] байна. Мүнөө эндэ шаса[...] тарилгада һаналаа ехээр [...] дуулна. Жэлдээ хоёр милл[...] дээшэ түхэригэй олзо үгэ[...] сарганаа хуряагдахаар [...] лагдана.

— Мүнөө жэлдэ мана[й] ряан илангаяа һайнаар [...] Баян ургасаяа гээлтэ хорол[...]гөөр хуряажа абахадамнай [...] хани нүхэд — Советскэ [...] түлөөлэгшэд — Хяагта, [...] Мухар-Шэбэрэй механизат[...]дай ерэжэ, 1000 гектар[...] сымнай хадажа, хуряажа [...] дэнь баяртайбди. Энээндэш[...] рюу болгон хэдэн зуугаад [...] нер үбһэ бэлэглэхээр хара[...] ди, — гэжэ тус нэгэдэлэй [...] лэгшэ Нурбэ мэдүүлнэ.

Удаашалан тээ аймагай [...] жэмэсэй туршалгын станци[...] рэжэ, станциин амжалта, [...] лалтануудтай танилсаабди. [...] гэрэгшэ жэлдэ тус станци [...] мянган түхэригэй олзо [...] һаа, энэ жэлдэ 300 мянга[н] хэригэй ургаса хуряажа [...] байна.

— Манай станциин [...] жэлтэд Буряадай АССР-эй [...] лэгшэдэй ерэһэндэнь б[...] байнабди. Ушарынь хэ[...] бидэнэр Эхэ орондоо үрэ[...] ургуулха талаар Улаан[...] үрэ-жэмэсэй станциин хү[...] рилэгшэдтэй харилсаа хол[...] болоһоор үнинэйбди. Ти[...] таанадаар дамжуулан хан[...] хэдтөө халуун мэндэ, баяр[...] халан хүргэхэ байнабди, — [...] станциин директор Шагда[...] шэлгэн дээрэ хэлээ.

Аха дүү ороноймнай а[...] бидэнэрэй — совет түлөө[...] дэй ябаһан лэ газарта [...] анхаралаар хүреэлжэ, [...] ёһоор хөөрэлдэдэг. дүй [...] лөө андалдадаг байһандань [...] нэрэй досоо мартагдашагүй [...] рай ошон түрэдэг байтаа.

Б. Цыремпи[...]

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. [...] Баатар хотын 11 жэл[...] гуулиин байшан. 2. [...] аймагай түбэй һургуул[...] бадахи классай һураг[...] шээлдээ.

Хилын саанаһаа

Архитекторнуудэй уласхоорондын конгресс дүүрэбэ

ГАВАНА, октябриин 4. (ТАСС). Архитекторнуудэй уласхоорондын VII конгресс үсэгэлдэр үдэшэ эндэ ажалаа дүүргэбэ. Кубын премьер-министр Фидель Кастро конгрессэй эсэсэй заседани дээрэ дэлгэрэнгы үгэ хэлэбэ.

Һанал бодолоо андалдажа үргэлжэлһөөр

НЬЮ-ЙОРК, октябриин 4. (ТАСС). ООН-эй дэргэдэхи Великобританиин саг үргэлжын түлөөлэгшэдэй байшан соо СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко, США-гай гүрэнэй секретарь Д. Раск, Великобританиин Гадаадын хэрэгүүдэй министр лорд Хьюм гэгшэдэй ээлжээтэ уулзалга болобо. Энэ уулзалгын үедэ уласхоорондын шахардуу шанга байдалые һуларуулхын тулада хэгдэжэ болохоор саашанхи алхамууд тухай һанал бодолоо андалдан хөөрэлдэбэ.

Халуун хани уулзалганууд

ГАВАНА, октябриин 4. (ТАСС). Сүлөөтэ арал дээрэ дэлхэйн түрүүшын эхэнэр-космонавт Валентина Терешковагай ерээд байһан тухай Кубын олониитэ анхарал хандуулна.

Октябриин 3-най үглөөгүүр Гаванын хэдэн зуун ажалшад ниислэлэй централна парк соо сугларба. «Советский Союз вива» гэжэ хашхаралдан, альга ташан эндэхид замбуулинай баатарые угтаба. Валентина Терешкова, тэрээнтэй хамта ябагшад эндэ Хосе Мартиин хүшөөдэ венок табиба.

Венок табиһанайнгаа һүүлээр Валентина Терешкова Кубын революционно зэбсэгтэ хүсэнүүдэй министр Рауль Кастротай уулзаба. Варадеро гэжэ курортын город, Плай-Хирон гэдэгтэ ябажа ерэһэн тухайдаа Валентина хөөрэбэ.

Валентина Терешкова совет бүхы космонавтнуудай үнгэтэ зураг тэдэнэй гар табилгатайгаар, космонавтын значок Рауль Кастродо бэлэглэбэ.

Валентина Терешкова президентын ордон соо республикын президент Освальдо Дортикостой уулзаба. Хани халуун хөөрэлдөөн болобо. Иигэжэ байхадаа Валентина космонавтын значок президентдэ үгөөд, космонавтнууд олошоржо байна гэжэ тэмдэглэбэ. Гурбан хүндэтэ космонавтнууд — Освальдо Дортикос, Рауль Кастро, Вильма Эспин гэгшэд эдээнэй тоодо оробо.

Рауль Кастрын уряалаар Валентина Терешкова 200 жэлэй саада тээ баригдаһан эртэ урда сагай сэрэгэй хэрэм «Гавана», тэдэгые хараба. Эндэ Валентина Терешкова Кубын зэбсэгтэ хүсэнүүдэй генеральна штабай офицернүүдтэй уулзаба, хэрэмэй дэргэдэ байһан офицерэй дээдэ һургуулида ошожо хараба. Сэрэгэй һургуулиин һурагшад совет космонавтые халуунаар амаршалжа байба.

ГАРАХАЯА БАЙҺАН КА[...] УҺА БУЛАНДИРТУУ[...]

БОНН, октябриин 4. [...] ФРГ-гэй канцлерай ту[...] гарахаяа байгаа Аденауэр [...] Германиин, Баруун Берли[...] лэлэй хүдэлмэрилэгшэдтэй [...] палистнуудтай Шаумбург[...] дон соо уулзаба. Уласхо[...] шахардуу шанга байдалые [...] дань һуларуулжа боломо[...] жээнүүдтэ эрид харшаар [...] даг тухайдаа Аденауэр да[...] хин харуулха гэжэ оролдо[...]

«Ородууд баруун түби[...] тохёолдуулна гэхэ мэтээр [...] жэ байгаад Советскэ Сою[...] найрамдалта политикые [...] буруугаар харуулхые орол[...]

Уласхоорондын шахард[...] га байдалые саашадань һу[...] ха арга зам бэдэржэ бай[...] руун оронуудай зарим 'х[...] һэдэлгэдэ дураа гутан. [...] «шахардуу байдалые һул[...] тухай шашалдаан» гэжэ [...] нэрлэнэ.

Дэлхэйн журналистнуудта хандаһан хандалга

БЕЙРУТ, октябриин 4. (ТАСС). «Фенисиа» гэжэ отелиин конференц-зал соо табан түбиин хэблэлэй түлөөлэгшэдэй бүхэдэлхэйн III уулзалгын һүүлшын заседани октябриин 3-да болобо.

Уулзалгада хабаадагшад коммюнике баталан абаа. Арадуудай хамтын оролдолгын ашаар гурбан оршондо ядерна туршалга хориход тухай Москвагай договорой баталагдаад байһан түүхын онсо удхатай үе сагта бүхэдэлхэйн уулзалга үнгэрөө гээд коммюнике соо хэлэгдэнэ. Бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалай түлөө, дэлхэйн шахардуу шанга байдалые һуларуулхын түлөө арадуудай тэмсэлдэ журналистнуудай үндэр дээдэ уялгаяа бэелүүлхэ хэрэгтэнь уулзалгын үедэ болоһон дэлгэрэнгы дискусси туһалха байна гээд коммюнике соо заагдана.

«Иигээд байхада, хүндэтэ хани[нэ]р, бидэнэрэй урда ехэ зорилго [з]бигданхай гээд коммюнике соо хэлэгдэнэ.

Демократическа журналистнуудай һаналаа нэгэдэлгые бэхижүүлээ, хүн түрэлтэнэй үмэнэ нангин уялгаяа дүүргэе. Эб найрамдалай, бэеэ даанхай байдалай, эрхэ сүлөөгэй оршон мандахын тулада демократическа журналистнууд нэгэдээ».

Редактор
Ц. О. ОЧИ[...]

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. У[лан-Удэ], улица ЛЕНИНА, 35. Телефоны: редактора—23-67, зам. р[едак]тора—38-42, зам. редактора—35-84, секретариата—[...] отделов: сельскохозяйственного производства и пар[тийной] жизни—47-59, 35-14, промышленного производства и [...]ной жизни—48-89, 33-61, корректорская—35-95.
Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологи[...] —24-74, советского строительства и быта—34-93, раб[...]ров и писем—25-41, 38-30, информации—32-74 и пере[...] 34-05.

гор. Улан-Удэ, типография Министерства культу[ры] Бурятской АССР.

Н00544. Зак. № [...]